

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

KNJIŽEVNOST

MESEČNIK ZA UMETNOST IN ZNANOST

3

L. II. 1934
M A R E C

VSEBINA: B. K.: FRAGMENT O LUDVIKU RENNUN / VLADIMIR KOSTANJEVEC: KRIZA KAPITALIZMA V AMERIKI IN ROOSEVELTOVE REFORME (4. ROOSEVELTOVI FASISTIČNI POSKUSI RESITVE) / LUDVIK RENN: SOCIALISTIČNI VOJNI MINISTRI, INVALIDI IN VOJAKI 1919. LETA (ODLOMKI IZ ROMANA »PO VOJNI«) / VINKO KOŠAK: IZ PREDMESTJA / VINKO KOŠAK: VSAKDANJA ZGODBA / UTRINKI / SERGEJ TRETJAKOV: MINKA V KOLHOZU / EGON ERWIN KISCH: HITLERJEV ŽELEZNI KRIZ PRVEGA RAZREDA / ILIJA ERENBURG: ZA NAŠE MLAJŠE BRATE (ODLOMEK IZ KNJIGE »TOVARNA SANJA«) / V. K.: NEKAJ TEORETIČNIH PRIPOMB K OBNOVITVI SOCIALISTIČNE STRANKE V JUGOSLAVIJI / HERMYNIA ZUR MÜHLEN: NEDOLŽNA STVAR / SLOVENSKI PISATELJ FRANCE BEVK — ARETIRAN IN KONFINIRAN /

UREDNIK BRATKO KREFT

Prejeli smo: Knjige Cankarjeve družbe za l. 1934: Sigma: Naš svetovni nazor, Ivan Molek: Veliko mravljišče, Samojev-Vuk: Zlato tele in druge zgodbe in kot izedno izdanje zbirko humoresk in satir od sovjetskega pisatelja Mihaila Zoščenka: Tako se smeje Rusija (v prevodu I. Vuka). Knjige toplo priporočamo.

Ivo Zič-Klačić: Ispovest roba Ivana. (Pesmi.) S predgovorom dr. M. Horvata. Beograd. Izdavačka knjižarnica »Skerlić«.

Max Beer: Opća historija socijalizma in socijalnih borba. Z uvodom in izpopolnitvami dr. H. Dunckerja prevela dr. B. Adžija in M. Durman. Zagreb 1933. Naroča se pri uredništvu »Književnika«, Zagreb, Preradovićeve ul. 8/IV. (Na to knjigo posebno opozarjamo svoje čitatelje!)

Od naučne biblioteke iz Zagreba (Klaićeve ul. 42) smo prejeli:

A. Thalheimer: Uvod u dijalektički materijalizam.

F. Engels: Njemački rat. S predgovorima F. Mehringa in Frr. Engelsa. (Ilustrirano.)

K. Marx: Bijeda filozofije. S predgovorom F. Engelsa.

(Naročajte te knjige! Ponovno preberite inserat v 1-2. štev. t. 1!)

Nova knjiga (Ljubljana, Idrijska ul. 13) je izdala Engelsovo knjigo: Gospoda Eugena Dühringa znanstveni prevrat. (Anti-Dühring.) Za izdajo Marxovega »Kapitala« je to najpomembnejša marksistična knjiga na slovenskem književnem trgu! Takoj jo naročite!

Uredništvo »Književnika« (Zagreb, Preradovićeve ul. 8/IV.) napoveduje izdajo **Knjige o Marxu** (po redakciji D. Rjazanova prevedel M. Durman). Vsebinska: F. Engels: Karlo Marks. Povodom smrti K. Marksa. Govor na grobu K. Marksa. E. Marks: Moj otac. K. Marks: U spomen junjskim borcima. K. Marks: Revolucija od 1848. i proletarijat. V. Uljanov: Marksizam. Itd. Nadalje bo izšlo epohalno delo **Pokrovskega: Povijest Rusije**. Ker bo tiskano samo v omejenem številu izvodov, se bo dobila samo po prednaročilu. Naročajte!

V Beogradu je začela že koncem decembra izhajati **revija »Danas«**. Izdajata in urejajeta jo Miroslav Krleža in Milan Bogdanović. Do zdaj sta izšli že dve številki, vsaka obsega več nego 100 strani velikega formata. Iz vsebine prvih dveh številkk: M. Krleža: U logoru (odlomek iz drame). M. Bogdanović: Literatura danas. A. Cesarcc: Slučaj kolportera Ferića. Dr. Vranešić: Kriza socialnoga osiguranja. M. Ristić: Moralni i socialni smisao poezije. Dr. B. Gavella: Režija, kritika, publika. V. Masleša: Problem zaduženja poljoprivrede. — M. Krleža: Amsterdamske varijacije. M. Bogdanović: Deficiti jedne književne epohe. M. Krleža: Nad otvorenim grobom, tužni zbor. V. Moretić: Socijalni i ekonomski uslovi nemačkog i talijanskog fašizma. Dr. Gavella: Gluma. M. Ristić: Materijalističko in psevdomaterijalističko shvatanje umetnosti. — Revijo najtopleje priporočamo! Naroča se pri upravi »Danas«, Beograd, Kralja Petra ul. 59.

Ker še nekateri niso plačali vseh obrokov za lansko leto, jih ponovno opominjamo! To pot smo spet priložili vsem dolžnikom in zamudnikom položnice, izpolnjene z zneskom, ki ga dolgujejo. Neplačani ostanek lanskega leta smo na položnici (zgoraj) zapisali o svinčnikom, znesek, izpisan s črnilom, pa je vsota lanskega dolga za letošnjim prvim obrokom! — Uprava »Književnosti«.

Uprava in uredništvo: Mestni trg 6-II. — Lastnik, izdajatelj in urednik: Bratko Kreft, Mestni trg 6-II. — Odgovorni urednik: M. Vičič, Idrijska ul. 13. — Štev. čekovnega računa »Književnosti« je 16.320. — Naročnina se plačuje v štirih obrokih po 15 Din. — Celoletna naročnina je 60 Din (za inozemstvo 80 Din). Posamezna štev. 7 Din. — Rokopisi se ne vračajo. — Tiska tiskarna »Slovenija« v Ljubljani. Predstavnik A. Kolman.

KNJIŽEVNOST

Št. 2-3.

1934

L. II

B. K.:

FRAGMENT O LUDVIKU RENN

Pred leti, ko so nemško literaturo začela preplavljati dela o svetovni vojni, se je poleg senzacionalnega avtorja »Na zapadu nič novega« E. Remarquea pogosto imenovalo ime Ludviga Renn, ki je skoraj istočasno s prvim izdal svojo vojno kroniko »Vojna«. Že takrat močno aktivni nacionalistični krogi so proti vojni literaturi zavzeli ostro stališče, če ni bila dovolj patriotsko pobarvana. Tako je doživel ravno Remarque, ki je izrecno poudarjal, da njegovo delo ne zasleduje nobene tedence, da je pisano kar tako, — da so ga nacionalno socialistični krogi strašno napadli in ga zlasti odklonili, ker je knjiga pesimistična in defetistična, poleg vsega tega pa, da žali duh in čast nemške vojske. Ko so roman filmali, so dosegli njega prepoved. Vse to se je zgodilo v weimarski republiki, ki so jo od 1918. l. do pred dvema leti vodili socialni demokrati. Remarqueova knjiga pa je kljub vsemu imela senzacionalen uspeh ne samo v Nemčiji, tudi drugod. Tisti pasivni, v usodo vdani duh, ki preveva vso knjigo, duh, ki pušča dogodke, da gredo »svobodno« svojo pot, ki nekam na tihem, skrit veruje vendarle v neko pravico, ki bo kar sama prišla od nekod, je bil zelo blizu duhu socialdemokratske Nemčije. To je bil duh črnorumeno-rdeče zastave, ki jo je nemška socialdemokracija zamenjala z rdečo in privedla nemško ljudstvo tako daleč, da je danes izginila iz Nemčije ta zastava in ona sama in da se je na zunaj tako mogočni minister Severing umaknil iz svojega sedeža pred neznatno patrulo pod poveljstvom mladega poročnika. Gotovo je, da so narodno-socialistični krogi pripisovali prehudo moč Remarqueovi knjigi, da so se je po nepotrebnem bali in otesali, kolikor so se je mogli, prav tako je naravnost grozotno bedasto, da so skušali na razne načine Remarquea onemogočiti, ker so se spustili tako daleč, da so ga spravili v preiskavo radi veriženja nemške valute ob priliki afere v Donati-banki. Remarque, ki je res prejemal ogromne dohodke za svoje delo, se je še pravočasno preselil v Švico. Zato so mu med drugim očitali, da v Nemčiji zasluženi denar zapravlja drugod. Vse to sem omenil v ilustraciji, ker je ravno pri istih krogih doživel večjo milost, da celo priznanje pisatelj Ludvig Renn. In to prav radi romana »Vojna«. V njem popisuje Ludvig Renn, poznejši podčastnik, svoje doživljanje od začetka svetovne vojne do poloma nemške armade. Mirno, suho poročilo dogodkov, kakor so se vrstili. Skoraj bi

lahko imenovali njegovo delo polkovno poročilo, ker se izogiba vsakih večjih podrobnosti iz življenja pisca samega, kakor njegovih tovarišev. Le eno lebdi močno nad vsem dogajanjem: nezmiselni duh vojne, ki žene v klanje prav tako vojake s te strani strelskih jarkov, kakor one na drugi strani proti njim. Toda za razliko od Remarqueovega dela najdemo v tem delu vendarle neko (ne sicer mogoče nemško-nacionalno ali prusovsko) skupnost med vojaki in častniki. Renn je skušal opozoriti na ljudsko skupnost, ki jo je v resnici on sam na fronti takrat še smatral kot skupnost nemškega častnika in vojaka. Saj pravi pozneje v članku, kjer komentira svoje delo: »Živeli smo pod pritiskom: kdaj pridemo na vrsto? Ko pa smo končno dospeli tja, kjer je dan in noč streljalo, je nekaj tega pritiska izginilo. Vse je bilo tako enostavno. In mi smo bili skupaj. Da, to je bilo zame najvažnejše: po dolgem času sem bil svojim podrejenim bolj tovariš nego predstojnik. In tedaj me je postalo sram, da sem toliko pil in si dal kuhati posebno hrano. Že prej sem občutil v sebi neko čuvstvo dolžnosti do podrejenih, toda vendar samo čuvstvo, ki je bilo slabejše od zavesti biti častnik. Pod vtisom bitke pri Sommei mi je začela postajati dolžnost do podrejenih glavna stvar. Bolj v naslednjih letih nisem napredoval. In to stališče je skoraj tendenca moje knjige 'Vojna'. Tako jo je treba tudi gledati. V njej rišem sliko skupnega dela med častnikom in vojakom v armadi, in po njej čutijo skoraj vsi častniki dolžnost do podrejenih. Moral sem jim to dolžnost pripisati, da bi mogel popisati tisto, kar je mene tako močno prevzelo: občutek skupnosti pred sovražnikom. V povprečnem častniku tega občutka ni bilo, ker si je dal preveč opravka s samim seboj in tako ni mogel najti zveze navzdol. Prej omenjena poteza moje knjige je torej nastala iz mojega doživetja, ki tvori jedro vsega popisanega, četudi ni to nikjer jasno izpovedano.« Ta posebnost, ki je Rennovo delo ravno razlikovala od Remarqueove knjige, je bila tista, za katero so zagrabili nacionalno-socialistični krogi in se je krčevito oprijeli. Zato so bili divje prepadeni, ko je pri neki anketi pred nekaj leti, ki je bila prirejena v Berlinu radi obravnavanja vojnih romanov in na kateri je govoril in se zagovarjal Remarque, stopil iz vrst občinstva dolg suh človek z naočniki, se predstavil kot Ludvig Renn in v svojem govoru dokazoval, da sta bila tako Remarque kot on in mnogi drugi v zmoti, da nista pravilno gledala, da sta zagrešila napake, ker nista povedala vse resnice o vojni. Renn je svoj govor končal z vero v proletarijat in v bodočnost socializma. Z isto vero končuje njegov drugi roman »Po vojni«, ki je nadaljevanje prvega. Kdo je Renn in kaj se je zgodilo z njim, ki je takrat našel celo večjo milost pred kritiko prusovskih krogov?

V drugi polovici januarja so poročali časniki, da je nemško državno sodišče obsodilo pisatelja Ludviga Renna radi veleizdaje na dve leti in pol ječe. Poročalo se je tudi, da je Renn mirno

pred sodiščem priznal, da veruje le v borbo proletariata in v bodočnost socializma, ki je »vsemogočen, ker je resničen«. Spet je bilo sodišče prepadeno, dvakrat presenečeno. Renn je bil že leto dni v koncentracijskem taboru in njegova izpoved je bila dokaz, da ga kljub raznim mogočim in nemogočim maltretacijam niso ugonobili. Zato ni znal državni pravnik k njegovi izpovedi pripomniti nič drugega nego to, da obtoženec po svojem poreklu in poklicu pravzaprav ne bi mogel imeti stikov z delavskim gibanjem. Ker pa jih je imel, zato je bila utemeljitev za eksemplarično kazen podana: »...Radi nevarnosti veleizdajalskega početja, ki je pri častniku z izvrstnim vojaškim znanjem še posebno velika!«

In pisatelja Ludviga Renna so odpeljali v ječo.

Kje so zdaj razne pisateljske organizacije, da ščitijo svetovnoznanega pisatelja? Kje je vodstvo Penkluba z g. Welsom na čelu? Ali ni bil lanski kongres v Dubrovniku samo besedičenje in stisnjena pest v žepu, kakor bi dejal Aleksander Blok?

Ludvig Renn je pseudonim, za katerim se skriva potomec stare saške plemiške rodbine Arnold Friedrich Vieth von Golsenau, rojen 1889. leta v Dresdenu. Vsa otroška leta so ga skrbno vzgajali v prusovskem vojaškem duhu, vojaške čepice, lesene puške in sablje, to je bila ne samo igrača, ampak smiselna predvzgoja za bodočega nemškega oficirja. Krog, v katerem se je kretal kot otrok in pozneje kot gimnazijec je bil strogo sklenjen in po duhu tako omejen, da pravi sam o sebi: »Z 21 leti sem zapustil gimnazijo, ne da bi skoraj poznal življenja izven svojega kroga.« Vstopil je na veliko veselje svoje rodbine k prvemu Telesnemu grenadirskemu polku števil. 100. Spomini na službovanje v polku so mu ostali kot najlepši iz prve dobe. Prišel je v stik z ljudstvom šele v vojašnici. Seveda to ni trajalo dolgo, ker je moral od polka na vojno šolo v Hannover, kjer je bil od 1910.—1911. leta. »Na vojaški šoli smo bili praporščaki in junkerji sami med seboj, pod nadzorstvom častnikov. Ti so mnogo govorili o časti in ponosu, bili pa so razbrzdani in neuki. Posebno naš inšpekcijski častnik se je kazal zelo imenitnega, v resnici pa je neumorno vlačugal, da ni bil skoraj za nobeno resno delo več. Večkrat so prišli k apelu častniki opotekajoč in zibajoč se od pijanosti. Mi smo seveda prav tako pili. Če sem kot inšpekcijski starešina napravil zbor, sem postavil težko pijane v zadnjo vrsto, preden je prišel častnik. Nekoč sem bil sam tak, da so me morali skriti.« Živel je brezmiselno življenje v vojašnici, ki je tisti živi duh, kolikor ga je preostalo od domače vzgoje še v njem, skoraj popolnoma ubil. Vojna služba sama na sebi ga je zanimala. Študiral je vojno literaturo — toda nič drugega. Mladi oficir, ki je doraščal v dobi, ko so Wedekind, Stefan George, G. Hauptmann in še drugi predstavljali kulturno Nemčijo, v dobi, ki je bila vendar izpolnjena z velikimi delavskimi gibanji, ni imel o vseh teh stvareh niti pojma. Zato ni čuda,

da je 1918. l., ko je izbruhnila v zaledju revolucija, obupno vpraševal svojo okolico, kaj je to socializem. Tako močno je znala prusovska vzgoja mlademu človeku zapreti vpogled v življenje onstran vojašnice. Pojem socializem mu je bil istoveten s pojmom o roparstvu, banditstvu in ni bil malo začuden, ko je med vojaki spoznal tudi prav resne in poštene ljudi, navdušujoče se za novo življenje. Skoraj vsa štiri leta je bil na fronti, dvakrat je bil celo ranjen, kot izredno sposoben častnik je že 1914. l. vodil kompanijo, 1915. l. pa je postal nadporočnik, pozneje polkovni adjutant, nato vodja bataljona in končno učitelj na frontni vojni šoli. Skratka častnik, ki ga je čakala karijera. Medtem pa je prišel prevrat, čete so se v neredu vračale s fronte in nadporočnik v. Golsenau ni vedel ne kod ne kam. Noske in Scheidemann sta za pobijanje nemške delavske revolucije potrebovala vojakov in častnikov in kakor mnogi je tudi on zašel k socialdemokratskim varnostnim četam. Pozneje, ker kot častnik ni imel nobene druge izobrazbe, ki bi mu omogočala v dobi inflacije kakšno posebno civilno službo, je vstopil k varnostni policiji, kjer pa je bil kot stotnik odpuščen. Od 1920—22 je študiral pravo in nacionalno ekonomijo, od 1922—24 je bil trgovski nameščenc, ker s svojo pokojnino v dobi najhujše inflacije ni mogel živeti. Nato se je potepal po deželi, potoval s šotorom po Bavarski, Italiji, Grški, Turški in Egiptu. 1927. l. je študiral na dunajski univerzi umetnostno zgodovino, poleg tega pa je začel prebirati marksistično literaturo. V vseh teh letih ni pravzaprav vedel ne kod ne kam. Nikjer ni našel ne zadovoljstva ne osebnega miru. Kot sin junkerske familije, vzgojen v tradiciji, je s prevratom izgubil vso svojo mladost — vse tiste sanje, ki jih je sanjal po vojašnicah in na fronti — vse se je izkazalo kot laž. Praznota se je vselila vanj in da zbeži pred njo, se je skušal zariti v knjige. Dolga leta je potreboval, da je iztrebil iz sebe vse korenike preteklosti. To sicer ni bilo tako težko v času, ko je bil junker za večji del družbe pomilovanja vredna, za 20. stoletje neprimerna osebnost, kljub raznim patriotskim društvom, kljub Ludendorfu in Hindenburgu. Preteklosti zato ni bilo težko izruvat iz sebe, ker je umirala in umrla v njem sama po sebi, toda kje je zdaj tisto novo, ki ga mora vzbuditi k življenju? 15. julija 1927. l., ko je dunajsko delavstvo, ogorčeno nad meščanskim pravosodstvom, ki je oprostilo nacionalistične delavske morilce, napadlo justično palačo in jo zažgalo, je bil rojen Ludvig Renn — ta Renn, ki je stal januarja tega leta pred hitlerjanskim tribunalom, kjer je možato in odkrito priznal, kaj in kako misli in zakaj je od 1927. l. bilo njegovo življenjsko delo usmerjeno v povsem novo smer, ki je von Golsenaua likvidirala in rodila Ludviga Rennu. Ne tistega Rennu, ki je pisal roman »Vojna«, temveč tistega, ki je na koncu svojega drugega romana »Po vojni« zapisal svojo vero v proletariat in bodočnost socializma. Dolga je bila njegova pot, težka, kajti zanikati samega sebe, vso svojo

preteklost, odreči se mladostnih dni, a zavestno in odkrito si priznati nemožnost tistega življenja, v katerem so ga vzgajali desetletja — ni bilo lahko delo — zlasti pri človeku, ki življenja ne vzame površno, ki ga išče in ljubi v vseh njegovih odtenkih in se prav zato bori, da bi ga spremenil, predrugačil in ga osvobodil današnjih družbenih spon.

Sodišče je spoznalo v Rennu dezerterja svojega razreda. Res. Renn je prešel, ker je spoznal nujnost razvoja, po katerem mora hoditi današnja družba. Ta razvoj pa ne bo šel mimo in brez človeka, ne vzrastel v socializem po socialdemokratsko pasivno, temveč po razredno zavedni vsestranski aktivnosti posameznika kakor množice. Zato je postal Renn aktiven v delavskem gibanju in nemška policija ga je pred dobrim letom naravnost sredi predavanja na delavski univerzi v Berlinu odpeljala v ječo.

Nič se ni zganilo v tistih krogih, ki visoko goje kulturo, zlasti umetnost, ko je padla obsodba nad Rennom. In se tudi ni moglo zgoditi. Kajti v času, ko Gerhart Hauptmann trobi v hitlerjevski rog, kakor je prej iz konjunkturizma trobil v rog weimarske republike, tudi ni drugega pričakovati. H. H. Ewers stoji v isti vrsti z G. Hauptmannom kot »soldat sodobne nemške literature« in prezentira pred Hitlerjem. Lirik in ideolog larpurlartizma Gottfried Benn sviriliri o novi Germaniji, Hans Johst, skrahirani dramatik, pa pravi v nekem svojem delu, da bi najraje pograbil za samokres, če sliši besedo kultura. Najboljšo karijero je zaenkrat napravil Goebells, ki se je včasih netalentirano literarno udeleževal. Celo roman je napisal. Danes je prosvetni minister in tako vodi četo »novonemških prej omenjenih soldatov literature«. Renn, ki se je navdušil za »modne« ideje, kakor bi dejal slovenski kritik, pa je šel v hitlerjanske kazemate.

Nemška književnost živi danes samo v emigraciji. Vse, kar je ostalo, je kadaver. G. Hauptmann piše danes samo še ode na sportne olimpijade — tista dela njegova, ki imajo svojo zgodovinsko umetniško vrednost, pa so za tretje carstvo brez pomena. Skoraj na poti so mu, kakor so bržkone na poti Hauptmannu samemu. Zakaj za današnjo vladajočo družbo ima umetnik in njegova umetnost samo še zgolj komercialno-reklamni pomen. Vse je le blago in se obrestuje samo kot blago. Kaj pa naj počno z Goethejem drugega kakor, da ga uporablja kot zelo uspešno sredstvo za manufakturno trgovino, kakor se je to zgodilo v Goethejevem jubilejnim letu, ko je prinesla dunajska »Neue Freie Presse« na prvi strani, kjer so uvodni članki, tako-le jubilejno besedo za pesnika Goetheja:

Goethe und die Sphinx.

Hätte er sie gesehen, er wäre von ihr begeistert gewesen!
Goethe hat die Sphinx nicht gesehen —

Ko človek bere besedo za besedo, misli, kakšen problem bo neki pisec našel. Celo dolgo razpravo pričakuje za zanimivim naslovom, mogoče celo novo odkrit rokopis, ki opisuje Goethejevo potovanje po Egiptu in pesniški razgovor s sfingo. Toda kaj bi tisto! Nobena dolga razprava ne sledi, kajti že naslednja vrsta vse pojasni:

»Sphinx — die wundervolle Krawatte aus einem Stück reiner Seide 8½ Schilling!«

Goethe bi bil navdušen. Prav gotovo! Spoznal bi, kakšne velikanske vrednosti je njegovo delo, da lahko služi njegovo ime današnji družbi kot uspešno reklamno sredstvo za — kravate iz enega samega kosa čiste svile po osem in pol šilinga. Ali se ne zrcali v tej reklami vse razmerje današnje vladajoče družbe do umetnika in njegove umetnosti?

*

Ludvig Renn pripada nemški literarni levici, ki se je zadnja leta zbirala okrog revije »Linkskurve«. K njej so pripadali še pesnik Becher, Andor Gabor, Kurt Kläber in Erich Weinert.

Ludvig Renn je realist. Njegovo pripovedovanje v obeh romanih »Vojna« in »Po vojni« je stvarno, brez vsakega patosa. Dogodke na fronti in pozneje v zaledju popisuje sicer naglo, a brez nervoznosti in vsi liki in dogodki so kakor lesorezi — silhuete iz življenja. Človeku se zdi, kakor da vsi ti ljudje, ki nastopajo v njegovih delih, žive samo pol življenja in še tega ne žive svobodno. Nad vsemi lebdi neka, navidez neizprosna usoda, ki tira za opazovalca izven tega kroga dogodke vendarle logično vzročno naprej, akterji dogodkov sami pa so napram vsemu nemočni in skoraj fatalistično udani. Le tu pa tam se v prvem delu razvije iz silhuetnih vojaških postav vodstvo armade v osebi kakšnega generala, prav tako, kakor v »Po vojni« novi ministri, po večini socialdemokrati, ljudje, ki samo nadaljujejo v nekoliko drugačni obliki tisto življenje, ki so ga začasno junckerji, generali in cesar sam zapustili, odnosno se umaknili. Zadaž za vsem autobiografičnim pripovedovanjem obeh del je skrita tiha, nepriznana žalost Ludviga Renna, podčastnika, ki je zvesto služil nemški državi, ki mu je borba na fronti zoper sovražnika bila 1914. l. sveta dolžnost, po prvratu pa mu je pravna vera. Drugi del nenadoma konča z Rennovim odpustom od varnostne policije. Kako je ta živi mrtvec spet prišel k življenju in kako je prišlo življenje spet vanj, tega do danes Renn še ni izpovedal in popisal. Kakor da hoče dati Rennu iz romana in čitatelju neko upanje in vero vase in v splošno bodočnost, pripiše nekaj suhih stavkov, da je podčastnik Renn, junak obeh romanov, končno po dolgem iskanju našel pot do proletariata in do socializma. Prav tako kakor resnični častnik v. Golsenau. Da korak v novo razdobje njegovega življenja ni bil samo zunanji

in kot pri nekaterih res samo modni pristop, je dokazal Ludvig Renn pred hitlerjanskim sodiščem. Ni bil to edini častnik nemške armade, ki je šel to pot. Poročnik Scheringer, ki je pred leti zapustil tabor narodnih socialistov, je zbral okrog revije »Aufbruch« krog častnikov, ki so kakor Renn napravili podoben razvoj. Toda niti o poročniku Scheringerju niti o tovariših se danes ne ve nič gotovega. Bržkone so izginili v kakšni morilnici hitlerjevskih napadalnih oddelkov.

Vladimir Kostanjevec:

KRIZA KAPITALIZMA V AMERIKI IN ROOSEVELTOVE REFORME

(Konec.)

4. Rooseveltovi fašistični poskusi rešitve.

Če govorimo o Rooseveltu, nas kot materialiste ne sme premotiti ime. On je za nas personifikacija ameriškega velekapitala, njegov predstavitelj in zastopnik. Če ne bi bilo F. S. Roosevelta ali če ne bi delal v interesu ameriškega velekapitala, bi prišel drugi na njegovo mesto. Rooseveltovo delovanje je omejeno. On ne more delati tistega, kar je delal — če smemo velike primerjati z majhnimi — Aleksander Veliki, Timurlenk, Sulejman Sijajni, Friderik Barbarossa, Richelieu, Cromwell, Robespierre, Bismarck in drugi. Samo borniran malomeščanski idealist, ki nima pojma o produkcijskih odnosih in o razrednem boju, more šteti Roosevelta, Mussolinija in Stalina v isto vrsto (kot smo čitali v nekem slovenskem dnevniku). Pri Rooseveltu gre za to, kako najti kapitalistični izhod iz gospodarske krize Amerike, to je, omogočiti peščici finančnih magnatov spet velike profite in njih varno uživanje. Zato je treba zagotoviti prodajo blaga, ne pa razdeliti preobilne dobrine med ustvarjajoče in stradajoče. Za prodajo blaga mora ameriški kapitalizem osvojiti inozemske trge na ta način, da poceni blago, da produkcijske stroške zniža na račun delovnega ljudstva. To more doseči z izigravanjem farmerjev proti delavcem in delavcev proti brezposelnim s tem, da koncentrira diktaturo v rokah predsednika — kar so republikanski in demokratski poslanci odobrili v bratski slogi, vsi reformistični delavski »voditelji« so pa sekundirali. Resnični namen je popolnoma koncentrirati kapital: industrijo, trgovino in banke v rokah največjih družb. Ta Rooseveltov cilj pronica skozi fraze vseh njegovih »ukrepov« za »načrtno gospodarstvo«, ki so pozicijo in ekonomsko moč kapitala zboljšali, kolikor je to mogoče v dobi splošne krize kapitalizma, položaj delovnega ljudstva so pa le poslabšali.

Šlo je potem za to, kako bo Roosevelt široke plasti ameri-

škega delovnega ljudstva in meščanstva poceni pridobil za še večjo centralizacijo in koncentracijo kapitala. Roosevelt je izkoristil instinkt, stremljenje ameriške male buržoazije po »starih dobrih časih«, stremljenje, ki živi tudi v velikem delu kmetov in delavcev, širokih ljudskih plasti, ki jih je vzgoja ameriških šol, časopisja, revij, kinematografov in sportna propaganda napravila najbolj zaostale. Tem ljudem je bilo treba vzbuditi zaupanje v predsednika, poživiti vero v novo procvitanje kapitalizma (ali v ameriškem jeziku v »prosperity«) in pridobiti jih za prostovoljne, silne žrtve ne za resnično nov družben red, temveč za rešitev profitov finančne oligarhije. Roosevelt je ljudi vzdramil, prese-netil jih je z obljubami, da bo v treh mesecih preskrbel zaposlitev za 6 milijonov ljudi (Hitler je bil v terminu skromnejši); poslužil se je starih slepilnih fraz, kakor amerikanizem, ameriška rasa; z govori po radiu, z mobilizacijo vsega tiska, kinematografov, šol, je izvajal propagando. Samo za propagando je postavil komisijo »svetovalcev« — teoretikov in praktikov, ki so jo v javnosti imenovali »možganski trust«.¹ Samo za reklamo je insceniral antikorupcijski proces proti Morganu; Morgan pri tem seveda ni nič utrpel, saj se Rockefeller in vsi finančni magnati, ki drže Roosevelta, od Morgana v poštenosti nič ne razlikujejo, kakor se v Franciji desnica ne razlikuje od meščanske leve; finančni vrhovi pač spretno inscenirajo in izrabljajo korupcijske afere v namen, da bi odvrnili pogled izmozganih in otopelih množic od glavnega, od bistva stvari; iste taktike se poslužuje Hitler.

In Roosevelt je v resnici prepričan velik del ameriškega prebivalstva. Ves evropski tisk je v njem gledal zastopnika avtoritativne demokracije, sodelovanja razredov, znanilca preloma in predhodnika nove korporacijske družbe. Naš »Slovenec« je pri Rooseveltu našel morda samo še pomanjkanje religioznega momenta. Vodilni teoretiki socialnih demokracij so videli pred seboj novo ravnovesje, proporcionalnost in razvoj ameriškega organiziranega kapitalizma v gospodarsko demokracijo po Hilferdingovi shemi. Roosevelt je dobil takojšnje simpatije v skrahirani socia-

¹ Ko je taktika propagande zahtevala, je poslal »možgane« na dopust. Da bi ti profesorji, katerih naloga je le vzgajati na univerzah bodoče advokate, sodnike, pravne zastopnike industrijcev ter jih prožeti s kapitalističnim prepričanjem in jim vtepati v glavo subjektivistične čenče, — v resnici znali in mogli kaj pomagati, v to je gotovo najbolj dvomil Roosevelt sam. Nehote se spomnimo, kako je v neki polemiki Roza Luxemburg odgovorila Wernerju Sombartu, ki je kapitalistom in trgovcem svetoval visoke mezde kot končno in večno rešitev kriz: »Mislimo, da bodo naši 'kraljevi trgovci' in genialni podjetniki', kakor so res genialni, odgovorili njemu (t. j. Sombartu, op. VI. K.) na kratko: Gospod profesor, Vi ste pozabili, da so iznašli vulgarno ekonomijo zato, da bi vodili za nos delavce, ne pa da bi vodili za nos kapitaliste!« (»Die deutsche Wissenschaft hinter den Arbeitern.«) Rooseveltovi pravi »svetovalci« vedo dobro izračunati svoje potrebe brez »možganskega trusta« — s svojimi lastnimi možgani oziroma žepom.

listični internacionali in v osebi njenega predsednika, bivšega belgijskega ministrskega predsednika in sopolisnika versajske mirovne pogodbe, gospoda Emila Vandervelde, ki je na naše začudenje prav v četrtem letu krize »organiziranega kapitalizma« postal specialist za pjetiletko pri naši malomeščanski, masari-kovski »Sodobnosti«.

Od dveh strani si moramo ogledati Rooseveltove ukrepe in obe strani sta v tesni medsebojni zvezi. Prvič temeljijo ukrepi na teoriji meščanske politične ekonomije, ki gleda osnovo vsega v cirkulaciji in konzumu, ne pa tam, kjer je ona v resnici — v produkciji: zaradi tega so vsi sklepi napačni že v kali, omejujejo se le na cirkulacijo in razdelitev in le deloma posegajo tudi v produkcijo: ne spreminjajo pa kapitalističnega značaja produkcije. Tako ti ukrepi ne spremenijo korenin vsega zla in so v današnjem stadiju kapitalizma že v naprej obsojeni na neuspeh ali pa na delen, kratkotrajen in omejen uspeh. — Drugič so vsi ti ukrepi rafiniran poskus, prenesti vso težo in rešitev krize na račun delavskega razreda.

*

Prvi Rooseveltov akt je bil, da je vse b a n k e zaprl in čez deset dni odprl tiste, ki so bile v tesni zvezi in odvisnosti od finančnih magnatov. Toda 500 povsem »samostojnih« bank, ki so ostale zaprte, ni v bankrotnosti prav nič prekašalo vseh odprtih. Ta procedura z vsemi ukrepi je bila le silna koncentracija finančnega kapitala.

Drugič: Z uvedbo v a r č e v a n j a v državni upravi je dobil predsednik v roke pravico do odpuščanja uradnikov malone po svoji volji in do zniževanja plač.

Tretjič: Zakon o i n f l a c i j i, »ki ni inflacija«, je bil »p o s k u s«, znižati takozvano »kupno moč« dolarja v znatni meri in s tem znižati življenjski nivo delovnega ljudstva, dvigniti cene in doseči oživiljenje v poljedelstvu, trgovini in industriji. Včasih sta špekulativni moment v inflaciji in znižanje produkcijskih stroškov na račun delovnega ljudstva privedla do večje zaposlitve in do povečanega izvoza. Toda radi globine gospodarske krize v Ameriki in dobe, v kateri traja, do tega ni prišlo. Do izvoza ni prišlo radi nasprotnih ukrepov, carin itd. v drugih državah, ki so same v krizi. Doma je bilo nekaj časa veliko nakupovanje, ki so ga pa vkrili samo veletrgovci iz špekulacije, da bi si povečali cenene zaloge. Široke ljudske mase, zlasti obubožani farmerji, pa še vedno niso dobile denarja, da bi kupovale produkte, zlasti dražje produkte — in inflacijska »hosa« je šla kmalu po vodi in je prinesla še večjo zagato.

Četrtrič: Železniško r a z s o d i š č e naj bi racionaliziralo železniški promet in uredilo razmere med tekmujočimi paralelnimi progami in družbami. Rezultat: brezposelnost je bistveno narasla.

Petič: Odtrgali so občinskim podporam okrog 250.000 mladih mož, izgnali jih v »Civilian Conservation Camps« (ameriška delovna taborišča) pod oficirsko komando; od mezd jim odtegujejo po 80 centov za njihove družine. To je navadno nižanje mezd pri javnih delih in obenem vojna rezerva.

Šestič: Zakon za varstvo nafte daje predsedniku izključno pravico omejevanja produkcije in ustanavljanja novih koncernov in poolov (nekakih kartelov) — za še večjo koncentracijo nafte v Rockefellerjevih rokah.

Sedmič: Poljedelski zakon obljublja poljedelcem, ki skrčijo obdelovanje na polovico, premije, ki se bodo plačevale iz davkov, katere mora plačati prvi prodajalec poljedelskih proizvodov; tem prodajalcem pa očitno predlagajo povišati cene za višino davkov! To se pravi: stroške povišanja cen poljedelskih proizvodov prenesti na konzumente — na široke plasti delovnega ljudstva, na delavce, male meščane in tudi velik del kmetov samih, predvsem pa ustvarjati razdor med delavcem in kmetom.²

Osmič: Zakon o obnovitvi nacionalne industrije si bomo posebej ogledali kot krono vseh ukrepov.

Ta zakon o obnovitvi je stopil v veljavo sredi junija 1933 za dve leti in daje predsedniku v roke najvišja diktatorska pooblastila: odpraviti ga sme predsednik ali pa kongres. Zakon predlaga prostovoljne pogodbe med samimi podjetji iste panoge in dalje pogodbe med podjetniki in delavci za vso panogo. Torej nekaka nvertura v »korporacijski sistem«. Podjetniki naj se dogovore med seboj o uravnavanju produkcije in lojalni konkurenci, naj se obvežejo dati delavcem in nameščencem določeno minimalno mezdo, naj skrčijo delovni čas v obratih in posejano površino na njivah in plantažah: kot odškodnino da bodo dosegli višje cene.

Ali so te pogodbe med podjetniki kaj drugega kakor navadni evropski karteli za reguliranje produkcije in

² Delegacija farmerjev, ki je eno leto poprej — pozimi 1932 — organizirala pohod na Washington, je zahtevala med drugim od predsednika Hoovera tudi to, da se cene poljedelskih proizvodov povišajo na ta način, da se izključijo razni posredniki, trgovci, špekulanti. Ugotovilo se je namreč, da od padca poljedelskih cen niso imeli direktni konzumenti, to je predvsem delovno ljudstvo v mestih, prav nobene koristi: od 22,5 milijard, ki jih ameriški konzumenti plačajo na leto za živila dobijo farmerji le 7,5 milijard, vse drugo posredovalci — banke, trgovina, reklama, potniki, borza itd. V nacionalnih ekonomijah vedno čitamo o prednostih kapitalizma pred dragim in okornim birokratizmom socializma, toda ta prednost in elasticiteta pogoltne nič manj kakor 15 milijard, ali skoro dve tretjini vrednosti, ki gredo za preživljanje popolnoma neproduktivnih plasti prebivalstva. Lahko si predstavljamo, kako bi se skrajšal delovni čas, če bi se v organizirani družbi vse prebivalstvo produktivno zaposlilo. Upoštevati je treba pri omenjeni številki vsekakor potrebni promet: dalje pa tudi to, koliko od vsega blaga ostane nepotrošenega, ker se ne more prodati.

cen (v Ameriki v tej obliki bolj ali manj neznani), družbe za povečanje profitov na račun konzumentov? To je neizogibna druga stran medalje organizacije produkcije v kapitalizmu ali odprave svobodne konkurence (»liberalizma«). Podjetniška združenja pa nadalje niso nič drugega kakor silna pospešitev zgodovinsko nujnega procesa koncentracije kapitala. To bo priznal vsakdo, ki vidi, kako n. pr. v slovenski »Zvezi industrijcev« preštevila mala industrija kljub skrajnim zaporom ne pride do besede. Značilno je, da je bil takoj po uvedbi zakona odpravljen stari protitrustovski zakon.

Ostane odprto vprašanje, odkod bodo prišli novi konzumentje, ki bodo kupovali kar po višjih cenah? Zakon je s krašanjem delovnega časa napovedal povečano zaposlitev delavcev. Izkazalo pa se je takoj, da ta zakon ne more dati večje kupne moči vsote zaposlenih, ne more dati milijonov novih konzumentov in da je od vseh Rooseveltovih ukrepov najbolj rafinirano sredstvo za bolj ali manj prostovoljno pridobitev in uspavanje delovnega ljudstva, da bi si ameriški kapital mogel na njegov račun opomoči. Značilna je izjava člana brezprizivnega razsodišča za delavska vprašanja, ki je bilo ustanovljeno podobno kakor »Vojni svet za delavska vprašanja« med vojno, generala Johnsona: »Vztrajamo pri tem, da se morajo vsi vzroki neredov ali nezadovoljstva v industriji kolikor mogoče hitro odstraniti... Da se izognemo regresivnim akcijam, ki bi nastale radi nesoglasij v industriji, moramo resno in goreče stremeti po vzdrževanju miru v industriji, dokler ne bodo izdelani in sprejeti industrijski kodeksi, ki se bodo dali aplicirati na vse slučaje, velike in male.« Sklenjena je bila likvidacija štrajka 70.000 rudarjev v Pennsylvaniji, pri čemer je predsednik reformistične American Association of Labor, član likvidacijskega odbora in omenjenega razsodišča, rudarjem kar predpisal iti na delo.

Kodeksi so bili izdelani in sprejeti na sledeči način (navajamo primer iz tekstilne industrije, ki je tipičen za vse ostale): Komisija je bila sestavljena iz največjih podjetnikov, zastopnikov industrijskih korporacij, države, zastopana je pa bila tudi reformistična Združena zveza tekstilnih delavcev. Seje so bile tajne, »delavskega« zastopnika nihče ni mogel kontrolirati. Pri javni zaključni seji se je zgodil sledeči incident: Za pomirjenje svojih levih elementov in da ne bi utrpela pri svoji članskih prispevkih, je zastopnik zveze (Mac Mahon) govoril proti nekaterim najslabšim točkam; proti temu pa se je ogorčeno dvignila ena od uradnih oseb, češ, da je bil sam Mac Mahon prvotno za te točke; čemu da zdaj, ob zaključku, govori proti njim! Na tej javni seji je nastopila tudi delegacija delavcev iz Nacionalne (to nima nič opravka z nacionalizmom in pomeni »iz vse države«) zveze tekstilnih delavcev, katera prej ni bila pripuščena k pogajanju; zaradi velikega odpora v delavski javnosti so jo pa morali pustiti govoriti na dotični seji, vendar njenih predlogov

niso niti najmanj uvaževali. Vse je bilo sklenjeno skoro docela v prvotni formi, nakar je Roosevelt podpisal. Kodeks je bil pozdravljen z energičnim protestom Nacionalne zveze tekstilnih delavcev in z vrsto protestnih štrajkov. Roosevelt je reagiral z izjavo: »Nihče (?) ni imel poprej niti besedice pripomniti in, kar je najbolj neverjetno, kodeks je bil sprejet z enoglasnim odobravanjem vseh treh zainteresiranih strank (kapitalistov, »delavcev« in vlade — op. Vl. K.), ki so se pogajale.«

Kodeksi so predvsem s skrajšanjem delovnega časa oziroma tedna napovedali večjo zaposlitev. Predpisali so 40 urni, 36 do 32 urni delovni teden. Toda v veliki večini obratov so za časa uvajanja kodeksov delali tako, kakor so tehnokratje³ predvideli za čas največjega blagostanja in preobilice dobrin, namreč le dva, največ tri dni na teden, torej pri osemurniku 16, največ 24, v jeklarnah celo le 12 ur na teden! »Skrajšanje« na 40 ur je bilo očitno propagandni trik za nepoučeno ameriško malomeščanstvo in inozemstvo.

Skrajšanje delovnega tedna je izsilila velika gospodarska kriza. Skrajšanju delavnika, ne da bi se skrajšala tudi dnevna mezda, se pa kapital do skrajnosti upira, kajti to povzroči zmanjšanje večvrednosti, profita. Kapitalu je v interesu čim daljši delavnik, ker je delavca itak treba plačati za celodnevno preživljanje, pristane pa seveda na to, da istega delavca zaposli le

³ Takozvani tehnokrati — posebna struja inženjerjev in gospodarskih strokovnjakov je v letih pred krizo po temeljitem tehničnem raziskovanju preračunala, kako bi mogli v Ameriki živeti, če bi se izkoristile vse naravne in tehnične možnosti, ki jih dežela žiti ima: »Zadostoval bi 16urni delovni teden in prebivalci bi živeli desetkrat bolje nego danes. Delali bi v tednu samo štiri dni, od osmih do dvanajstih na dan; vsako popoldne in cele tri dni v tednu bi bili popolnoma prosti. Delali bi samo moški in žene od 25 do 45 let, prej in pozneje ne bi bilo treba ljudem nič delati. Problem ne bi bil več ta, kako bi se dovolj proizvajalo, temveč kako bi se izkoristil prosti čas.« Toda tehnokrati so tehnokrati in ne razumejo ekonomije prav nič. Lahko bi vedeli, da je že davno minil čas, ko se je bilo treba boriti s naravo za zadostno produkcijo dobrin. Lahko bi videli okrog sebe mase neprodanih dobrin, ki jih je preveč, kljub temu, da tovarne delajo s polovico prejšnje kapacitete. Oni predpostavljajo, da imajo okrog sebe »dobrine«, ki bi se mogle iz velikih narodnih skladišč kar razdeljevati med proizvajajoče delovno ljudstvo. Pozabljajo pa, da niso v socializmu, temveč v kapitalizmu, kjer so dobrine blago, in sicer kapitalistično blago, to je privatna lastnina posestnika produkcijskih sredstev: če se tako blago ne proda, je celo podjetje v krizi, kajti produkcija in prodaja blaga za denar je eksistenčni pogoj podjetja, in blago se mora prodati na vsak način s profitom. Tehnokratom tudi ni jasno, da s povečanjem produktivnosti dela (s hitrejšim izdelovanjem z boljšimi stroji) pade vrednost blaga, z njim vrednost delovne sile, z njo mezda, in ta radi pritiska po stroju izpodrinjenih delavcev še pod vrednost delovne sile, da je tako konzum delovnih mas omejen na minimum, da se blago počasi ne more več prodajati in da to privede do kriz. Vse ostane pri starem in vsako novo, neizogibno tehnično izboljšanje v kapitalističnem okviru neizogibno privede do novih, večjih kolizij.

dvakrat na teden ali trikrat in ga seveda tudi le dvakrat ali trikrat plača. Razumljivo je, da si je kapital v kodeksih preskrbel vse polno stranskih izhodov, da si zagotovi podaljšanje delavnika.⁴

So nekatere industrijske panoge in obrati (zlasti sezonski), kjer se je pred kodeksom delalo vse dni v tednu. Kodeks bi tu v resnici skrajšal teden. Toda kapitalist ne more delovne sile drugače kupovati in uporabljati kakor blago, in sicer tako, ki mu proizvaja večvrednost. Zgodilo se je isto, kar je Marx opisal v »Kapitalu« iz zgodovine angleškega kapitalizma: nasilno skrajšanje delovnega časa je kapitalizem paraliziral s tem, da je povečal intenzivnost dela. Iz vrste krajev prihajajo poročila o tem. V eni tovarni, kjer je delavec prej v 10 urah izdelal 15 ducatov nogavic, mora zdaj izdelati 14 ducatov v osmih urah. Nove akordne postavke so na novo odmerili po največji intenzivnosti, tako da so v številnih obratih odpustili mnogo kvalificiranih delavcev, ker niso mogli izdelati niti polovice tistega, kar je bilo predpisano za skrčeni 40 urni teden!⁵

Naslednja točka kodeksov je bila določitev minimalnih mezd. Določili so jih že same po sebi zelo nizko; vedeti je pa treba, da so one vaba za podjetnike, da višje mezde pogloboma pritisnejo na minimalne. Rečeno je bilo, da bo v jekleni industriji 100.000 delavcem vzpostavitev minimalne postavke povišala mezdo za kakih 15%. V resnici so jo pa z znanimi mahinacijami, ki jih bomo deloma takoj spoznali, znižali.

Vsi kodeksi določajo znatno nižje mezde ali pa sploh nobenega minimuma za vajence, zunaj delajoče in pospravljajoče

⁴ Tako je bila v tekstilnem kodeksu dovoljena izjema za »nosilce bremen«, težake, čuvaje, pospravljalce in delavce na prostem. — Za nekatere stroke je Roosevelt sam predpisal kodeks, tako n. pr. za trgovske in občinske uradnike najmanj 52 ur na teden, za bančne in pisarniške 40 ur itd. Ni dvoma, da je na odlok o skrajšanju delovnega tedna vplival 5dnevni teden in sedemurni delavnik v USSR, in da sta tako Roosevelt kakor tudi AFofL hotela s tem napraviti vsak zase politično propagando. Toda v USSR je skrajšani delavnik pri višjih plačah dal večjo zaposlitev, v kapitalistični Ameriki je pa to bilo samo sredstvo za povišanje intenzivnosti dela, znižanje mezd in ne more privedi do nobene zaposlitve.

⁵ Če je minimum v kodeksih še tako ugoden, je zaslužek v rudnikih tak, kakor hoče kapitalist ali njegov agent. Predvsem so pri merjenju goljufije na dnevnem redu. Paznik lahko tehta $\frac{1}{3}$ manj ali $\frac{1}{3}$ več, ne da bi mu rudar kaj mogel. Znano je, da so v ameriških rudnikih pazniki najbolj podkupljivi elementi in četudi jih namešča ali kontrolira reformistična strokovna birokracija. Tudi če je paznik najbolj pošten, so vedno na razpolago sredstva, da mu onemogočajo pravično merjenje. Kdor je sam rudar ali je vsaj bil kdaj v kakem rudniku ali je bral Uptona Sinclairja »Car premog« (»König Kohle«), mu bo to jasno. Po drugi strani pa odbitki za uporabo rudniškega stanovanja, konzuma, razstreliva, smodnika itd. omogočajo izigravanje tudi najboljšega »minimuma«, kajti določanje teh odbitkov je prepuščeno družbam.

delavce, predvsem pa znatno nižje mezde za južne države (za razdor med črnimi in belimi delavci). Odločitev, kdo je vaje-nec, je pa povsod prepuščena podjetnikom samim, oziroma njih-ovim agentom, reformističnim strokovnim birokratom. Prihajajo poročila, da so v nekaterih obratih v masah odpustili vse boljše plačane delavce, da so jih potem spet zaposlili kot »začetnike« ali »vajence«. Signal in vzgled za to je dala vlada sama: V začetku julija 1933 je odpustila 1700 obalnih čuvajev iz najboljše plačanih kategorij; potem je pa razglasila, da bo zaposlila 3300 novih čuvajev v 3. (nižji) kategoriji, pri čemer bodo imeli prednost oni, ki so bili pred kratkim odpuščeni. Tako je vlada 1700 delavcem rafinirano znižala mezde za 21—50 dolarjev.

Kodeksi določajo le minimalno časovno mezdo, razmerje med časovno in akordno postavko pa prepuščajo podjetnikom, ki lahko določajo po mili volji! In v večini težke industrije — v rudnikih, plavžih — se dela v akordu. Za samo količino dela ni nikjer nobene garancije; v gozdarski industriji n. pr. so delavci zahtevali kot minimum šesturni delavnik in peturni delavni teden, kar je bilo brez diskusije odklonjeno.

Vrhunec kodeksov je določba, ki daje delavcem moč, da »kontrolirajo« izvajanje kodeksa: proglasitev pravice svobodnega organiziranja in proglasitev, da nihče ne sme siliti delavce k vstopu v »company unions« (rumene strokovne organizacije v obratih, ki jih ustanavljajo in kontrolirajo v resnici podjetniki). Praksa je pa takoj pokazala, da je edino priznana organizacija samo reformistična zveza in njej sorodne združbe. Company unions se pa lahko organizirajo na nešteto drugih načinov: predvsem jih ni treba oficijelno imenovati »company unions« — in kodeks je že izigran.

Radi spretne kapitalistične propagande in podpore reformistov, ki jim je v resnici na programu obnova kapitalistične »prosperity«, povprečni ameriški delavec ni takoj videl trikov in večina kodeksov je bila sprejetih brez odpora. Najbolj je slepilo to, da se je produkcija kmalu po Rooseveltovem nastopu v resnici povečala.

Toda brezposelni delavci so imeli od tega bore malo, ker se je povečalo pač le število delavnih dni v tednu za posamezne delavce, ki so bili že prej zaposleni; na novo so jih pa od maja do junija zaposlili samo kakih 10.000! Kje je še 6 milijonov? In koliko časa bo povečanje produkcije sploh trajalo? Vzrok mu je bila le špekulacija, ki se je zanesla na Rooseveltove ukrepe v sferi cirkulacije blaga in denarja brez vsakih velikih sprememb v produkciji, kaj šele v kapitalističnem načinu produkcije. Zato je povečana produkcija kmalu spet začela padati, kajti resničnega povečanja »kupne moči« delovnega ljudstva ni bilo.

Vendar so se ameriškemu proletariatu in tudi malomeščanstvu kmalu jele odpirati oči: zaradi nizkih minimalnih mezdnih postavk v kodeksih, ki bi jih napovedujoča se inflacija še bolj

reducirala, in zaradi številnih »stranskih vrat« v kodeksih, ki so kmalu postale očitne. Dvignil se je val odpora in samo v protestnih štrajkih je bilo v tretjem četrtletju 1933 udeleženo 400.000 do 500.000 delavcev. »Plave orle« so začeli javno podirati...

Kodeksi, propagandni govori, tisk, radio — to je v resnici Rooseveltov »demokracijski fašizem«, za katerega so se izjavili vsi meščani in vsi delavski revizionistični voditelji; fašizem, katerega cilj je rešitev in bogatenje peščice finančnih oligarhov na račun brezmejnega izžemanja ameriškega delovnega ljudstva. Kodeksom v resnici ni namen, doseči povišanje produkcije, in večinoma ga niti ne predvidevajo in ga ne bodo privedli; zato pa v okviru kapitalizma ne bodo vrnili nobene »prosperity«, ali vsaj ne v starem obsegu, temveč bodo samo zaostriili boj za zunanje trge, ki bo radi dejanskega poslabšanja ameriške trgovske bilance vedno slabši.

Ko pa bosta inflacija in znižanje produkcijskih stroškov na račun proletariata razočarala ljudske mase in ko Roosevelt ne bo več mogel držati obljub, ko ameriško delovno ljudstvo ne bo več pripravljeno prostovoljno prenašati »demokracijske« žrtve, bo pač prišla na vrsto poostreitev političnih represij, odprava demokracijskega fašizma in uvedba neprikritega, mussolinijskega in hitlerjevskega v ameriški obleki ter načrt osvojitve zunanjih trgov z vojno. »Civilian Conservation Camps« in graditev novih orjaških vojnih ladij so priprave za to. Prodaja »blaga« s profitom je eksistenčni pogoj kapitalizma in če gladujoči »gospodareči ljudje« doma nimajo dovolj »kupne moči«, je to treba s silo poiskati izven USA, kar je vsekakor znak velike proporcionalnosti med industrijskimi panogami in gospodarske demokracije doma...

Ludvig Renn:

SOC. MINISTRI, INVALIDI IN VOJAKI 1919. L.

(Odlomki iz romana »Nachkrieg«.)

V nedeljo zvečer mi je pokazal v mestni kleti natak ar dvo-rano, v kateri bi se naj banket vršil. Tam je že hodilo več vodi-teljev varnostne čete gori in doli in klepetalo. V obliki črke U so bile pripravljene mize, pokrite s krožniki, priborom in kozarci. Poročnik Herling me je predstavil poročniku, katerega suhi obraz se je svetil, kakor bi bil namazan z mastjo. Tudi na steklu svojih naočnikov je imel svetlikajoče se točke. Voditelj mor-narjev je prišel k meni v civilu: »No, ti si tudi prišel, da se daš podkupiti od baronov premoga, če bodo kdaj potrebovali stražo za stavkokoze pod socialdemokratsko zastavo?«

»Zakaj pa si potem prišel, če si takega mnenja?«

»Ali nisi ti istega mnenja? — Jaz sem samo zato pri var-

nostni četi, ker v naši žalostni deželi nič boljšega ni. Če bi bil še na ladji, bi bil pri špartakistih! — — — Sicer pa prihaja tam vojni minister. Opasen tič!« Minister se je živo razgovarjal s poverjenikom poveljstva. »V čem opasen?« sem vprašal. »Nevaren za revolucijo! Pod krilatico ‚Revolucija je v nevarnosti‘ zatre vsak poskus resnične spremembe našega smrdečega družbenega reda.«

Sedla sva k mizi. Mnogo jih je bilo v civilu. Toda v kakšnem civilu! Takšni so bili, kakor da so pravkar prišli od pospravljanja premoga. Natararji so prinesli juho. Toda mi je še nismo mogli jesti, ker se je dvignil vojni minister: »Gospodje! Revolucija je dosegla nekakšen svoj zaključek. Danes se lahko ozremo nazaj in preletimo vse dogodke še enkrat, da si bomo o njih pomembnosti na jasnem...« Govoril je živo in poročal o podrobnih začetkih revolucije in o bojih s špartakovci v Berlinu. Zame je bilo povsem novo, da Scheidemann in Ebert sploh nista hotela nobene revolucije, in da sta ravno onadva takoj v prvih dneh s silo in drugimi sredstvi zatrla radikalno krilo okrog Liebknechta.

Proti koncu govora je postal naenkrat navdušen in vzdiknil je »Živijo« na socialno revolucijo. Dvorana je kipela od vzdikov. Ozrl sem se na mornarja, da bi videl, kaj pravi on k temu, pa ga nisem več našel. Natararji so prinesli jedila, ki so radi dolgega govora bila že mrzla. Jedli smo in pili. Prazne vinske steklenice so vedno znova zamenjali za polne. Razgovor je postal glasnejši. Po jedi so razdelili natararji po mizah škatle s cigaretami. Minister je vstal in se razgovarjal z neko peščico. Oba poročnika sta se jim s kozarci pridružila. »Gospod minister,« je dejal Herling, »mi poročniki bi vam radi napili še enkrat in vam ponovili, da se bomo vedno zvesto borili za revolucijo!« Minister je obrnil oči na drugo stran, se smehljal in rekel, kakor da ni slišal nič: »Ali ni bila pojedina, ki so nam jo priredili podjetniki, izvrstna? Vidite, ti ljudje so širokopotezni. Treba jih je samo znati pridobiti in potem človek z njimi dobro izhaja.« Spretno in živo je govoril naprej, ne da bi nagovoril koga določenega. Njegov značilni in posebni izraz obraza pri napitnici poročnikov sem si razlagal tako-le: bila sta mu preradikalna, če tudi sta v resnici bila mogoče samo služboborca. Celo revolucionarna fraza mu je bila preveč.

Mnogi so me nagovorili. Vino in pisana dvorana sta me spravljala v veselo razpoloženje. Nekdo je tulil: »Mene že ne bodo dobili, ti psi! Reakcionarji imajo vsi — prdec v glavi, ki...« Naprej nisem več razumel. Nekdo se je opotekal ven. Bil je v uniformi in zunaj so sedeli lepo oblečeni meščani in so menda delali pripombe na pijano SPD-gardo. Pijanost je začuda hitro rasla. Malo pred enajsto jih je bilo samo še nekaj v dvorani. Eden od sosednjega polka me je vprašal: »Ali greš z nami v kavarno König? Minister gre tudi.«

Sli smo, ravno kolikor smo mogli, iz mestne kleti. Nekdo je na cesti tulil vsemogoče stvari, se opotekal s pločnika na tir cestne železnice in spet nazaj. Drugi so se razposajeno smejali. Nato je poskusil peti. V močno razsvetljeni mestni kavarni je bilo vse nabito polno. Dame v pozornost zbujujajočih toaletah in gospodje v črnih oblekah. Začuden so se ozirali na nas. Nisem vedel, da je možna še taka eleganca! In mi smo vstopili, kakor roparska tolpa, glasno, v raznih nemogočih uniformah ali pa napol v civilu. Godba je igrala nek solzav valček. To se nikakor ni skladalo z našim pojavom. Tudi minister se mi je zdel zdaj zelo klaverno oblečen. Sedel je v kot in takoj so ga obkolili člani vojaškega sveta. Obsuli so ga z raznimi zadevami. Zakaj so morali to storiti ravno tukaj? Prej, ko smo bili v mestni kleti čisto sami, so bili povsem mirni. Kaj so govorili, nisem mogel razumeti. Eden se je naslonil čez mizo in krilil z rokami pred njegovim obrazom. Videlo se je, kakor da so vsi proti njemu, razen tistega, ki je zadnjič govoril. Ta je zrl topo pred se. Sklonil sem se k njemu: »Zakaj pa se prepirajo tam?« — »Očitajo mu, da zadušuje revolucijo in zdaj tudi socializacijo. No, socialisti te vrste kakor on, so hujši reakcionarji kakor marsikateri oficir! Oficirji so bedaki in otroci v politiki, toda tale? Dragi moj, ta je prebrisan. Ali misliš, da kdo izmed nas more govoriti z njim v ministrstvu? Sedi tam s svojimi oficirji in ti pošlje pisarja ven: »Gospod minister ima važno sejo.« In ti stojiš zunaj kot bedak. In to se imenuje še socialist!«

Utrudil sem se in sem vedno znova gledal na peščico okoli ministra, čakajoč, kdaj bodo končno šli. Zdaj so pili še žganje! Bili pa so že dovolj pijani! Končno so vstali. Še na ulici so se glasno zabavali. Neki artiljerijski četovodja se je obesil name in mi razlagal svoje skrbi: »Jaz sem kapitulant. Polkovni poveljnik me hoče prisiliti, da zapustim varnostno četo. Toda jaz sem se tukaj obvezal. Vlada vendar obljublja, da bo naše pravice ščitila, toda kakšni so izgledi! In polkovnik mi grozi, da bom izgubil pravico do civilne oskrbe, če ostanem pri revolucionarni četi! — Ja, če bi ne imel žene in treh otrok!« Bil je izdatno pijan. Toda kar je govoril, je bilo pristno. Kaj bi mu naj rekel? Tudi jaz ne verujem več vsem obljubam. Do smrti utrujen in težkih misli sem se vlekel domov.

Nekega dne v aprilu sem se hotel peljati z električno železnico na kolodvor, da poizvem za vlak. Vstopil sem na zadnjem stopnišču. Več fantov mi je nekaj kričalo, toda jaz nisem razumel. Eden se je sklonil k meni: »Skrij svoj pas! Sicer te bodo zdelali do mrtva!« Neumno fante! sem si mislil in se nisem brigal več za to. »Notri v mestu še vedno streljajo,« je dejal sprevodnik nekemu staremu možu in pokazal s palcem. Zdelo se mi je, da slišim iz daljave streljanje. »Kaj se je zgodilo?« vprašam pre-

paden. »Napadli so vojno ministrstvo.« — »Kdo je napadel?« — »Vojni invalidi. Demonstrirali so, pa je prišlo do spopada.«

Vojni invalidi? Neverjetno! Ali se naj vrnem v vojašnico? Moja četa je pravkar šla na stražo in tako sem bil brez vojakov. Šicer bom pa čez eno uro že v vojašnici. Napravil sem se, kakor da mi je vseeno in se peljal naprej. Na Albertovem trgu je bilo precej ljudi. Naenkrat je zadrdrala strojna puška. To je res moglo biti pri vojnem ministrstvu. Kolodvor, kamor sem hotel, je ležal nekoliko ob strani. Ko sem si zapisal odhod vlaka, sem se peljal nazaj v vojašnico. V revirju stotnije sem našel vojaka, ki je pred uro in pol šel na stražo. »Ali nisi na straži?« Niti pogledal me ni. »Razorožili so nas. Dežurni je v pisarni.«

»Ali je kdo ranjen?« »Ne.« Šel sem v pisarno. Tam so vsi vprek govorili. »Toda kako so invalidi prišli v stražnico?« je vprašal član vojaškega sveta. »To je bilo tako: Ko so tam stali in čakali, da se vrnejo njih zastopniki od ministra, je eden dejal: »Prinesite vendar hromim klopi iz stražnice, da bodo lahko sedeli!« Prinesli so klopi in jih postavili znotraj železne ograje in hromi so sedli nanje. Ko je prišlo do spopada, so bili takoj pri v bližini nastavljenih puškah in v stražnici.

»Vas so torej razorožili?« sem vprašal z nemirnim srcem. »Četudi sem že vedel.« »Da.« se je obrnil k meni. »Kakor po navadi smo se peljali z električno. In seveda še pojma nismo imeli, da se je kaj zgodilo! Na glavni cesti električna ni mogla več naprej, toliko ljudi je bilo. Nekaj minut smo stali. Ljudje so pokazali na nas. Naenkrat jih je prišlo nekaj gor. Bili smo popolnoma stisnjeni in nismo mogli ukreniti ničesar, morali smo puške enostavno oddati.«

»In kdo je zdaj na straži v ministrstvu?« Zmajal je z rameni: »Kaj pomaga zdaj straža, ko pa so ministra ubili!« »Kaj? Katerega ministra?« »Našega vojnega ministra! Ali še ne veš tega? Kar vlekli so ga iz ministrstva.« »Počakaj malo.« ga je prekinil drugi. »Jaz sem vendar videl. Stal sem na drugi strani ceste sredi med ljudsko množico. Pa so prišli skozi vrata nekateri od varnostne čete in še drugi. Kar naenkrat vidim: med njimi je tudi vojni minister. Zeleni klobuk, ki ga je vedno nosil, je držal v roki in mahal z njim. Bržkone je hotel govoriti. Toda invalidi so bili že divji in so tulili: »Dol z njim!« in »Nabijte ga!« Nekateri so mahali s svojimi berglami. »Vrzite ga v Elbo!« Poskušal je spet govoriti. Toda prekričali so ga. Naenkrat ga je nekdo od zadaj sunil in padel je po stopnicah doli med množico. Nastalo je hudo prerivanje. Od vseh strani so se gnetli k njemu in ga hoteli pretepsti. Tega nisem mogel tako natanko videti. Šlo je sem in tje. S pestjo je dobival udarce po glavi. In nato so ga vlekli na most. Tam so ga stisnili k ograji. Nekdo je zarjovel: »Saj hoče vendar odstopiti!« Toda zdaj se je šele pravo začelo. »Ubijte ga!« so kričali. »V Elbo z njim!« Nato so ga dvignili preko ograje. Toda on se je krčevito oprijel ograje. Tedaj so ga tako dolgo tolkli po

rokah, da je spustil. Videl sem samo, kako so se naenkrat vsi nagnili čez ograjo. Takrat je padel v reko. Ostalega nisem več videl. Ko se je pokazal nad vodo, so streljali nanj, najprej s puškami, in nato s strojno puško iz vojnega ministrstva, dokler ni utonil.«

»Ali Falbel že ve, da so tudi izmeno straže razorožili?« sem vprašal. »Ne vem.« Tekel sem po hodnikih k Falbelu. »Ali veš, da je vojni minister ubit?« »Da. Toda ne morem prav razumeti, — zakaj ni vendar sodrugom invalidom nečesa obljubil? In potem napraviti tako bedarijo! Ljudska množica je stala spodaj čisto mirna. Pa vrže nekdo dol ročno granato.« »In je med gosto množico eksplodirala?« »Ne, služila bi naj samo kot strašilo, bila je slepa granata za vaje. Ljudje so se razpršili in ko so opazili, da granata ne eksplodira, jih je pograbil bes in napadli so poslopje.« »Ali imate sedaj kakšna nova sporočila iz mesta?« »Špartakisti so ministrstvo prostovoljno zapustili.« »Špartakisti? Mislim, vojni invalidi?« Neki prostovoljec se je vmešal v pogovor: »Nihče še ne ve natančno, kdo je bil prav za prav udeležen, — in vi sami veste: kadar pride do spopadov, obdolžijo vedno špartakiste, če so bili ali ne! — Sicer pa sem mnenja, da ni bilo nobenega načrta za uboj ministra; vse je bil pravi izbruh ljudske jeze. Malo goljufije človek še prenese, toda to je bilo preveč! Tudi pri nas v stotnji pravijo mnogi: »Socialdemokratski vojni minister, ta je bil pravi reakcionar in dobro je, da so enkrat tudi takšnemu pokazali zobe!« Falbel je vse to poslušal s sklonjeno glavo in molčal.

Grad, do sedaj samo rezidenca vodilnih socialdemokratov, so od dneva do dneva vedno bolj polnili častniki. Vedno znova sem moral opaziti, kako neprijazno so gledali mojo rdeče-belo pasico. Za novega vojnega ministra smo poiskali prostor, kjer bi naj sprejemal odposlanstva, če jih že ni mogoče preprečiti. Zato so bile posebne odredbe. Vsa stranska vrata so bila zaprta in ob glavnih vratih je stal poleg močne straže še grajski vratar, ki je takoj lahko alarmiral politično policijo in druge sile. Če pride kakšno odposlanstvo do vrat, je to treba najprej javiti grajski obrambi, to se pravi, majorju, ki je bil noč in dan tam in spal v svoji pisarni. Bil je že ves bled in zdelan. On mora nato obvestiti ministrstvo. Medtem je treba velika notranja vrata zapreti in zasedeti. Ta so bila nalašč za to napravljena. Poleg tega je morala biti poleg ministrove sprejemnice nekakšna telesna straža v pripravljenosti. Šele po teh predpripravah je smelo odposlanstvo vstopiti, toda samo trije možje. Če jih bo skušalo vstopiti več, se naj strelja.

Predsednik delavskega sveta je poiskal skupaj z majorjem prostor za ministrovo sprejemanje. »Vidite?« je rekel major. »to sobo mislim.« Bila je lepa, rjavo popleskana soba z živo preoblečeno zofo in veliko hrastovo mizo v sredini. »Samo en izhod ima in varnostna straža je lahko v nasproti lažjem prostoru, tako da

se na znamenje zvonca takoj vrže na obiskovalce. Izmena telesne straže se tudi lahko izvrši na tisti strani, tako da nihče ne vidi. Kajti po mojem mnenju ne sme za to nihče vedeti.«

»Zakaj ne, gospod major?« je vprašal zastopnik delavskega sveta. »Ali prosim vas! Če to pride v javnost! Take straže ni imel nikoli noben vladajoči knez kakor vaš minister!«

»Toda takrat ni bila revolucija!« se je odrezal zastopnik delavskega sveta. »Renn naj poskrbi za elektrikerja, ki bo speljal vod zvonca od tukaj do ministrove straže. Veliko mizo bomo postavili tik pred zadnjo steno. Za njo bo sedel minister. Gumb za zvonec je treba pritrditi pod mizno ploščo.«

»Treba se je še zmeniti,« je dejal major, »kako močna naj bo osebna straža. Zdaj je vstop večjih oddelkov skoraj nemogoč. Poleg tega pa se ne bi znašli v vseh teh kotih in hodnikih.«

»Mislim, da popolnoma zadostuje šest mož varnostne čete,« je dejal član delavskega sveta in se delal, kakor da ne vidi majorjevega smehljanja.

Drugi dan je prišel minister sam. Bil je majhen, slok mož z rjavim, neprijetnim obrazom. Pravkar sem postavljajl njegovo telesno stražo. Ozrl se je, ne da bi se zmenil za nas. To me je jezilo in vprašal sem ga: »Ali naj napravimo takoj poskusni alarm, gospod minister?«

»Ne,« je hladno rekel in gledal mimo mene. Je to hudoben pes, sem si mislil. Šel je, ne da bi pozdravil.

»Zdaj bomo vadili obrambo ministra,« sem rekel telesni straži. »Eden ostane tu kot nevarni obiskovalec. Jaz bom igral ministra. In vi drugi se tam zadaj pripravite!« Sedel sem torej na ministrsko zofo in čakal dve minuti. Nato sem rekel opasnemu obiskovalcu: »Zadaj me napadi!« Skušal je udrihati po meni, toda miza je bila precej široka. Pritisnil sem pod mizno ploščo na gumb. Vrata so zahreščala in tistih pet je planilo notri. Eden je spodrsnil po gladkem parketu in padel. Ostali so zgrabili opasnega obiskovalca in ga vlekli v divjem krohotu ven. Ko so si od te šale spet oddahnili, je dejal eden izmed njih: »In tak hoče biti sodrug, pa dela tak opičji teater za svojo varnost! Da bi bil vsaj državno-brambni minister! Toda kaj pa je on prav za prav?«

»Noče pač žreti vode kakor njegov prednik! Tega ti ne razumeš!« Nisem jih oviral pri njih opombah, kajti ravno to je bilo, kar sem hotel doseči...

Tiskovne pomote v 1. številu. »Književnosti«: Članek V. Kostanjevec: *Kriza kapitalizma v Ameriki in Rooseveltove reforme*: str. 42. op. nam. »danes že kmečko gospodarstvo« — prav: »tako kakor kmečko gospodarstvo danes že«; — str. 45. 2. odst., zadnja vrsta: »v kapitalističnih monopolskih organizacijah«; — str. 46. 7. vrsta od zgoraj: nam. »vodstvo« prav: »članstvo«; — str. 48., 3. odst. »med anarhijo v družbi in organizacijo...«; str. 48., op. 2: Zadnja dva stavka: »To ... celokupnosti« sta citat oz. prevedena iz iste knjige, spadata v narekovaj. — Članek: A. Smrekar: »O Prepeluhovi« »Agr. ...«; str. 52. 16. vrsta od zgoraj: nam »veledelo« — prav: »večdelo«.

Vinko Košak:

IZ PREDMESTJA

Baraka, mraz, po stenah ivje,
okna brez stekla, zadelana s papirjem, cunjami,
v umazani postelji kup otrok,
za mizo oče predse gleda divje,
poskusil vse je, dela ni,
spet vrnil se domov je praznih rok.
Na ogenj mati vrgla zadnjo je suhljad,
z oči in kotov vseh vpije glad.

Vinko Košak:

VSAKDANJA ZGODBA

Bil je med nami pevec mlad,
trdo zvenel njegovega je petja glas,
bili smo v njega pesmi polni nad,
kakor nihče udaril je v naš čas.
Nikdar ni v svojih pesmih vzdihoval,
le slikal bedo in gorje, obtoževal,
rjovel kot divji lev v polnočni pušči,
podiral, rušil gnilo družbo;
potem se je poročil, vstopil v službo
in glas njegov medlel je skrit v besedah praznih gošči.
Postal kot vsi na starost miren je in moder,
in smo spoznali: bil je na leva le ostrizen koder.

Vinko Košak:

UTRINKI

I.

Povej, prijatelj, zakaj si nas izdal,
preskočil k njim, si se jih zbal?
Ne? Le radi kruha.
Prepričanje je tebi torej stvar trebuha!

II.

Tako je zdaj pri nas: kdor je pošten in hodi ravno pot,
molčati mora, ali se umakniti v kot;
a šolobardam, puhloglavcem, denucijantom in hinavcem
pa venčajo glavé z uspehi, slave vencem.

Sergej Tretjakov:

MINKA V KOLHOZU

Prvič sem videl Minko nekega večera, ko je zvonce klical k večerji. Utihnilo je ropotanje traktorjev. Poleg kravjega hleva so mukala teleta in v zavetišču je jokala deca, ker je morala v posteljo. Pobič, ki mi je segal komaj do pasu in bil pokrit s težko, prepoteno čepico tako, da so se mu uhlji špiralno zavijali, je stopal z delovnim listom v roki ponosno mimo mene. Poklical sem ga. Ne da bi se ozrl, mi je zabrusil: »Počakaj, da si vpišem ure.« Izvedel sem: Minka je končal svoj delavnik in hodi sedaj z listom okoli ter išče peresnik, da si vpiše delovne ure.

Sam nima od tega vpisa nobene koristi. Otrokom pod 16. letom se ne izplačuje denar. Hrani, oblači in poučuje jih komuna. Toda njihovo delo se preračuna, da se ugotovi, koliko človeškega napora se je uporabilo za vsako posamezno produkcijsko panogo. In teh panog ni malo: poljedelstvo, svinjereja, perutninarstvo, dalje delavnice traktorjev in dragocene španske ovce.

Dva dni nato sem spoznal Minko v stepi ob mlatilnem stroju. Najstarejši preddelavec Ivan Jagodkin, z zlatimi čeljusti — krava mu jih je izbila z rogovi — je nadzoroval delo ter od časa do časa dajal signale s piščalko, ki mu je visela na prsih. Fantički v pionirski starosti so ponosno sedeli na konjih, ki so odvažali pirjevico ali pa so pomagali nalagati snope na vozove.

Postal sem pozoren na enega teh jezdecev. Bil je gol do pasu in mršav kot vrabec. Njegova rebra so spominjala na klavirske tipke. Šalil se je z vsemi. Vzpodbujal je delavce k večji vnemi. Njegovo veselost je predvsem povzročil dvoboj nekega komunarda s trmastim žrebetom. Komunard je skušal spraviti žrebe na kolena, ker ga je hotelo grizti. Iz komune se je bližal mlatilnemu stroju voz. Na njem so se lesketale cinkaste posode, z jedjo za delavce. Ivan Jagodkin je zažvižgal. Za njim je zapiskal mali parni stroj in se ustavil. Začel se je opoldanski odmor. Sedel sem pri skupini komunardov. Pridružil se nam je Minka. Prijazno so ga gledali. Razumel sem — bil je njihov ljubljenec. »No, Minka,« sem ga vprašal, »kako si delal?« »Dobro,« je odvrnil. »Le nogo sem si ranil na žeblju« in pričel je otipavati podplat. Jagodkin se je vmešal v pogovor: »Ti simuliraš, Minka, saj te ne boli. Izogniti se hočeš delu.« Minka je zardel. »Kdo simulira? Jaz simuliram? Morda simuliraš ti? Pomisli samo, kako težko je to delo!« In Minka je dal prst v usta in se delal kot da žvižga. Vsi so pogledali nehote na piščalko, ki je visela na Jagodkinu kakor križ na prsih popa in se veselo zarežali. »Minka, povej pisatelju o bogu. To je naš prvi brezbožnež,« mi pojasni Jagodkin. »No, Minka, povej,« se pridružim tudi jaz. »Dobro,« odvrne Minka počasi in še vedno otipava nogo. »Vedeti hočete samo zato, ker so vas mladiči nahujskali.«

»Prav, če mi tega nočes povedati sedaj, mi poveš drugič. Koliko si star, Minka?« »Oktoberski sem.« »Kaj naj to pomeni: oktoberski?« »No da, rodil sem se, ko je bila revolucija.« »Da, toda povej mi kljub temu: koliko si star?« »Izračunajte si sami. Ko se je pričelo streljanje, sem bil rojen.« »Ali si pionir?« — »Da.« »Spada tvoj oddelek h komuni?« »Ne, v komuni ga nimamo. V mestu ga imamo pozimi, ko hodimo v šolo. Kako bi naj bil tu pionirski oddelek, ko pa moramo delati.« »Ali je zabavno pozimi v oddelku?« »Da, zabavno. Imamo svoj oder. Jaz sem pri orkestru.« »Kaj igraš?« »Balalajko. Imam svojo lastno. Stane devet rubljev.« »Kako si si jo nabavil?« »Oče mi je dajal včasih denar, po eno ali dve kopejki. Te sem dajal v hranilnico. Tako sem štedil dve leti in sedaj imam svojo balalajko.«

Še istega dne zvečer sem se sestal z Minko. Poleg velikega vodnjaka komune je ogromno, z železom okovano korito. Drži se bazena iz cementnih zidakov. V premeru ima 5 metrov in je $1\frac{1}{4}$ m globoko. Imenovali smo ga »železno morje«. Čez dan se je napolnilo z vodo, ki se je polagoma ogrevala in zvečer so se kopali v njem komunardi. Ker v železnem koritu ni bilo mogoče plavati, so skakali po vodi in se škropili, tako da je »morje« kmalu prestopilo robove korita.

Ta večer še ni bilo nikogar v koritu. Le ob robu se je kakor gosenica plazila postava. Bila je zamišljena. Očividno je merila obseg korita. Bil je Minka.

Brez prigovarjanja mi je začel razlagati, zakaj ga imenujejo brezbožneža. Imel je staro mater, s katero se je večno prepiral radi boga.

»Pusti budalosti, Minka,« ga je svarila stara mati. »Bog te bo kaznoval.«

»Kako pa bo to storil?« »Boš že videl. Vpregel te bo pred kad in vlačil boš vodo.« »Kako me bo pa vpregel?« »Ukazal ti bo.« »In če se mu protivim?« »Te bo prisilil.« »Pa če mu ubežim, kaj bo potem storil?« Minka se smeje.

»Nekoč je izbruhnila v jok. Nič žalega ji nisem storil. Le odgovoriti mi ni znala. Od same jeze je pričela tuliti. Natvezila mi je razne pravljice. Pripovedovala mi je o Kristu, da je nosil ljudi čez reko, da ga vedno spremljajo nekaki angeli — — —«

Minka je postal zamišljen in me začel izpraševati:

»Vi ste pisatelj, kaj ne?« »Da.« »In kaj se vam zgodi, če napravite napako?«

Kaj naj bi se zgodilo?

Minka vzdihne v skrbeh.

»O kakšnih napakah govoriš?« »No da, če izpustite kakšno črko ali vejico.«

»To popravi korektor.«

Minka zopet vzdihne. Zdi se mi, da mi zavida.

»Minka, kako ti gre v šoli? Si v vseh predmetih dober?« ga vprašam previdno. V vseh razen v enem. Kateri je ta predmet,

že vem. Če tudi je Minka že v tretjem oddelku, šepajo vse njegove vejice in nobena črka ne stoji na pravem mestu. »Že davno bi bil v četrtem oddelku in bi prav gotovo pisal brez napak, če bi se ne klatili od kraja v kraj, od mesta do mesta,« je žalostno pripomnil. Na poti domov sem poizvedoval, kako mu ugaja življenje v komuni. Ves je v ognju zanjo. Konje pozna po imenih in prenočil je že večkrat med njimi. Vodniki traktorjev ga razvajajo. »Voditi smem,« poroča, »in vodnik traktorja sedi za menoj na sodčku.« »Minka, kaj bi rad bil, ko boš velik? Vodnik traktorja?« »Ne, ne,« odvrne Minka. Pri tem se smehlja, kakor da je okusil nekaj izredno prijetnega. »Umetnik hočem postati. Zelo rad rišem. Narisati znam ptičke v poletu.« »In koliko delovnih ur zabeležiš v svoj delovni list?« Minka odgovori hladnokrvno, kakor zaresen, odrasel delavec: »Kakor pride, včasih 10 ur, včasih samo 8. Predvčerajšnjem sem imel pasje bolečine v trebuhu, kakor da sem jedel dinje. Tedaj sem kmalu končal delo in zabeležil samo 4 ure.«

Ko sem odpotoval v mesto in sem se tam zgledal pri deželnem oddelku, sem zagledal za mizo Minko. Bil je nekoliko večji in zaraščen v obraz. To je bil Minkin oče, eden izmed najstarejših komunardov. V najhujših letih je stal na čelu kolhoza, pozneje pa je bil poslan v eksekutivni komite. Bil je eden izmed jekleno trdih aktivistov, ki so izšli iz »Kom. svetilnika« in so sedaj izvrševali svoje dolžnosti na drugih odgovornosti polnih mestih.

Egon Erwin Kisch:

HITLERJEV Ž. K. I.

Pred meseci je Egon Erwin Kisch v svojem članku »Hitler kot ordonanc« ugotovil, da nemški državni kancler ni bil nikoli odlikovan z železnim križem prve stopnje, ki ga stalno obeša na svoja prsa in se baha z njim. Nato se je v listu »Deutsche Allgemeine Zeitung« pojavila zgodba, polna laži, ki jo je očitno inspiriral Hitler sam. V tej zgodbi je govora o nekakem »junakem podvigu«, na podlagi katerega je Hitler dobil svoje odlikovanje. Kisch je nato odgovoril z »odprtim pismom«, ki ga tu objavljamo in v katerem razgali to prevaro. Kischev napad se ne tiče le Hitlerjevega samozvanega junaštva, marveč lažnivih činov »vojnega junaštva« vobče. — Op. prev.

Kolega ordonanc!

Najlepša hvala za hitri odgovor. Najbrže si samo zategadelj tako naglo odgovoril, ker sem se ti legitimiral kot tvoj pristni poklicni kolega iz vojaških let.

Ali pa morda zato tako hitro odgovarjaš, ker so se v angleškem tisku pojavila izvestna mesta iz mojega pisma, ki sem ti ga

pred nekaj dnevi pisal? Ker sem bil med vojno tudi jaz nekaj časa ordonanc, sem te na podlagi tega dejstva vprašal, kaj prav za prav je s tistim tvojim križcem, ki ga nosiš na levi strani prs. Napisal sem: Nemogoče je, da bi kaplar, vreden Železnega križa prve stopnje, štiri leta veljal za nesposobnega, voditi četo. V vojni so podčastniki še prav posebno potrebni.

Ti to veš prav tako dobro kakor jaz, zato v svoji knjigi »Moja borba«, nič ne trdiš, da si bil odlikovan z železnim križem prve stopnje. Sicer registriraš ti v tej knjigi vsako malenkost z bojišča. Brskaš po najmanjših dejanjih, ki si jih izvršil v času delavske vlade na Bavarskem ali pa ob svojem puču v Münchenu, toda z nobeno besedo ne omenjaš junaškega podviga, ki ti je prinesel pravico, da obesiš ponosni vojni spomin na svojo suknjo, ne omenjaš niti besedila niti vsebine predloga za odlikovanje, ne navajaš nobenih podatkov o tem predlogu, o imenovanju in objavi odlikovanja. Ti si enostavno načekal v svojo vojaško knjižico, da so te 4. avgusta 1918 odlikovali z Železnim križem. Nimam nič proti temu, še več, zdi se mi, da ti sijajno pristojna in pripada.

In zdaj mi odgovarjaš. Po pošti mi kajpak ne pišeš, kakor tudi jaz tebi nisem pisal — današnje razmere v Nemčiji na žalost ne dovoljujejo, da bi dva stara rojaka in ordonanca primerno občevala drug z drugim. Morava se posluževati časnikov. Ti si izrabil D. A. Z.

Svoj odgovor začenaš z uvodom, da stoji pred vrati jubilej; kmalu bo preteklo petnajst let, odkar je nekdanji kaplar Hitler dobil Železni križ prve stopnje. Toda tvoj ordonanc iz D. A. Z. je pustil, da je v telegram kapnila kaplja pelina, en »kajpak«, zaradi katerega bi jaz list prepovedal, če bi bil na tvojem mestu. Tam stoji: »Za to odlikovanje je kajpak naveden posebno junaški čin, ki je skoraj tri leta ostal neznan.«

Adolf, Adolf! S tem je stvar kajpak še slabša. Odkdaj mora predlog za odlikovanje ležati cela 3 leta? Mogoče je tudi to, da je to zavlačevanje trajalo tri leta, — da pa ti, Adolf, zabeležiš najmanjšo malenkost iz svojega vojaškega življenja, samo tega nesoglasja zastran kompetenc pa ne omeniš, da se prav nič ne pritožuješ, ko ti tvoj veliki vojni čin, tvoj junaški podvig, cela tri vojna leta ostane nepločan, tega ti kajpak nihče ne bo verjel.

Ne, ne, Adolf, Železnega križa prve stopnje ti nimaš. Toda ti pripoveduješ, za kateri junaški čin si ga dobil. Da čujemo, stari ordonanc, kateri čin je to bil:

»V jeseni 1915. l., v jesenski bitki pri Arrasu in La Basée, je Adolf Hitler z ordonancem Weissom prstovoljno šel na patroljo pri Fromellesu, zakaj sumilo se je,

¹ O tej knjigi pravijo, da mu jo je napisal narodno-socialistični pisatelj Johst. — Op. prev.

da je pred polkovnim odredom še nekaj čet ali pa da so Francozi že prodrli do bližnjega kraja. Hitler in Weiss sta se previdno prikradla prav do kraja, ki je napravljal vtis, da v njem ni žive duše. Na mah sta začula francoske glasove, ki so prihajali iz kleti neke zaprte hiše. Nedvomno je bilo to moštvo kake francoske predstraže, ki se še ni bila umaknila. Smelo in odločno je Hitler odprl kletna vrata in v slabi francoščini sporočil onim v kleti, da so ujeti. Rekel je, da stoji za njim cela četa nemških vojakov. Da bi njegove besede bile verjetnejše, je v nemščini zapovedal četi vojakov za seboj, četi, ki je dejansko ni bilo, in zahteval od Francozov, naj zapustijo klet, drug za drugim, brez orožja in z vzdignjenimi rokami, sicer bodo vse pobili. Ko so Francozi videli puškini cevi, ki sta jih dva ordonanca naperila nanje, niso mislili na odpor, marveč so pustili, da so jih Hitlerjeve lokave besede popolnoma zapeljale. Na ta način sta ordonanca ujela enega podporočnika in dvajset vojakov in jih med ogromnim slavjem svojih prijateljev privedla na bavarsko poveljstvo. Za ta smeli podvig je Hitler kesneje, 4. avgusta 1918, dobil Železni križ prve stopnje.«

Lepo, Adolf! Takoj vidiš, kaj je na stvari. Samo moštvo francoske predstraže je lahko čepelo v kleti in v kletnem vhodu zaprte hiše. Kdo naj bi bil sicer v kleti?

Da, če bi bili to nemški vojaki! Ker dve puškini cevi ne moreta biti naperjeni na ena in dvajset ljudi, bi se kmalu spravili nate. Toda Francozi... haha.²

Sicer pa: Weiss. Kdo je ta Weiss? Kakšen red je on dobil za svoje junaštvo? In kar je glavno, kdaj?

Zdaj pa mora 4. avgust, tako ti v svojem odgovoru dekretiraš meni na vkljub, večno ostati »tih spomin na tvoje vojevanje, na hrabrost in požrtvovalnost državnega kanclerja v času svetovne vojne, dan, ko ves nemški narod prisrčno čuti z njim.« Dan, ko ti je bilo podeljeno odlikovanje, ki ga nisi nikoli dobil, je torej določen. Samo podatki o dnevu tvojega junaškega vojnega podviga, ki ga nisi nikoli izvršil, se ne ujemajo čisto točno.

V knjigi »Adolf Hitler na bojišču 1914 do 1918« je stvar takole obrazložena:

² Nemški šovinisti imajo o Francozih približno enako mišljenje kakor n. pr. naši o Italijanah. Francoz je za nemškega šovinista že po naravi strahopetec. Vsak razumen človek ve, da noben narod ni po naravi strahopeten kakor noben ni po naravi hraber. Isto velja za poedinca. Ista generacija istega ljudstva v različnih okoliščinah lahko kaže silno različne vojaške »vrline«, če pri tem abstrahiramo tehnično plat vojevanja in upoštevamo samo psiho vojaka. »Hrabrost« in »strahopetnost« sta vobče zelo relativna pojava, kakor to lepo pove Kisch ob koncu pisma, oba pojma nista nikakor apriorna, človeku prirojena, psihološko pa sta dosti bolj komplicirana, kakor pa si to predstavlja kak puhloglavi šovinist. — Op. pr.

»Isti bavarski rezervni pehotni polk je bil zelo decimiran. Med težkim bojem pri mestu Moudidier je moral Adolf Hitler prenesti važno sporočilo. Ko je s tem sporočilom prispel v rov, se je namah znašel pred skupino Francozov. Toda on ni izgubil prisotnosti duha, naperil je puško in v njihovem materinem jeziku zahteval od Francozov, naj se takoj udajo, ker stoji za njim četa nemške vojske in zatorej ni nobene nade na rešitev. Francozi so takoj zmetali svoje orožje proč in se kot ujetniki udali Hitlerju. Bilo jih je dva set, ki jih je odvedel k poveljniku polka baronu von Tubaufu. Zaradi tega izrednega junaštva je bil Adolf Hitler 4. avgusta 1918 odlikovan z Železnim križem prve stopnje.«

Kakor je videti, je to čisto druga storija!

Ali misliš, Adolf, da je dovolj, če ima človek železno čelo in igra železnega kancelarja — železni križ je moči kupiti v vsaki branjarji.

Naj bo. Toda so ljudje, ki vedo, kaj se vse z vojnim junaštvom lahko nosi v duši, ki vedo, da je človek lahko tudi z resnično dobljenim Železnim križem prve stopnje ali z redom Pour le mérite³ lopov in strahopetec, ubogi lopov, ki pusti svojemu morilskemu nagonu prosto pot, ne da bi mu upal natakiniti uzdo, najstrahopetnejši lopov, ki svojo hrabrost kaže nasproti takim, ki nimajo orožja.

Kmalu mi spet kaj piši, Adolf, ne bom ti ostal dolžan odgovora. Egon Erwin Kisch.

Ilija Erenburg:

ZA NAŠE MLAJŠE BRATE . . .

Iz knjige »Tovarna sanj.«^{*}

»Z odlomki iz del Ilije Erenburga, ki jih je do zdaj prinesel naš list, smo duhovitega ruskega reporterja in satirika menda že precej dobro predstavili. S svojo odkrito borbo proti konvencionalni laži našega časa si je brez dvoma pridobil simpatije čitateljev »Književnosti«. Naslednji odstavek obravnava slučaj v kinematografiji, ki je tudi pri nas povzročil ogorčenje v javnosti in časopisno polemiko, namreč »kulturni« film »Afrika govori...« Op. prev.

1.

Vsem je znano, da je v Ženevi nastanjeno »Društvo narodov«. To je sila ugledna ustanova. Člani različnih komisij se nenehoma

³ Vkljub svojemu francoskemu imenu (»Pour le merite« = »Za zaslugo«) je to nemško odlikovanje, ki ga je uvedel že Friderik Veliki. — Op. prev.

trudijo. Eni izmed njih se borijo z opijem. Predstavniki države, katere kolonialni budžet sloni na monopolu opija, sramežljivo po beša oči in vzdihuje: da, da, Kitajci, ti zares zlorabljaš narkotična sredstva!... Vsi z veseljem soglašajo.

Drugi se spet borijo s prostitucijo. Ali to ni sramota? Ali je mogoče dovoliti tiste grobe brloge, ki jih poseča vojaštvo, ko pa obstojajo tako izbrane javne hiše?... To se ve, vojaški krogi imajo pomisleke: izvestne ustanove so nujne že zaradi discipline. Toda resolucijo je vendarle moči sprejeti. Ah, kdor ni bil v Ženevi, ta ne ve, kaj jo pezija!...

Samo ob sebi je razumljivo, da »Društvo narodov« ne omalovažuje filma. Še celo »zvezda« je skušalo postati, če že ne »zvezda« Hollywooda, pa vsaj »Zvezda upanja« (tako se je imenoval film, izdelan na stroške »Društva narodov«); na vse načine je reklamiralo svojo lepoto in blagorodstvo. »Zvezda« vendarle ni šla v promet, v program je ni vzel niti Zukor niti Fox. Tedaj je »Društvo narodov« prenehalo pozirati. Začelo se je baviti z vzgojo narodov. V Rimu je bil ustanovljen »Mednarodni inštitut kinematografije«.

Kaj bi govorili, kraj je čisto pripraven. Benito Mussolini ni zastoj hvalil moči kinematografije. Italijani so izgotovili ducat filmov: enega v parado fašistov, druge pa kar z navadnimi ruticami, solzami in poljubi. Temu se pravi »preporod kina«. Mimo tega Italijani pripravljajo grandiozen film s povsem sodobno temo: »Življenje Virgila«. »Mednarodni inštitut je zelo zainteresiran na tem smelem podjetju; v svoji reviji tiska tekst scenarija. 51. slika: »Peklenško brezdnno. Pri vходу ležita Kesanje in Slaba vest. Tu je bivališče Bledih, Nemoči, Starosti, Strahu, Beraštva. Tu lahko srečamo Utrujenost, Smrt, njenega brata Sen in Pogrebne časti.« 52. slika: »Elizejske poljane — prozorna atmosfera, vesela zaporednost gajev, holmov in trat. Srečni gostje tega kraja se predajajo svojim priljubljenim poslom...«

Glavni cilj »Mednarodnega inštituta« pa je, vzgajati in izobraževati. Kino za otroke. Kino za nižje družbene razrede. Kino za naše mlajše brate: za rumene in črne. Prej so Evropci prihajali s puškami in biči. Zdaj prinašajo kontrakte, najemajo delavce, jih krmijo in tolažijo; zdaj Evropci prihajajo s čarobno škatlico: domačinom kažejo pravo življenje in ganjeni domačini jokajo.

Pozabimo za trenotek na opij; poleg opija imamo kino, kino za naše mlajše brate!

*

Mimo Virgila je v reviji »Mednarodnega inštituta« odkazana nega nemalo prostora kavčuku. Res je, kavčuk ni prav nič poetičen, toda potreben je za pnevmatike. Angleži so dobrosrčen narod: nista zastoj vstala iz njega Rosetti in Browning, v londonškem Hydeparku suhoparne miss od jutra do večera ne besedu-

jejo zastonj o ljubezni, kadar obešajo zločinca. Angleži ne molijo zastonj za rešitev njegove duše. Angleži so prvi spoznali, da je izdelovanje kavčuka zvezano z najnežnejšimi čuvstvi. Kuli podpisuje kontrakt in potem kulija pretepa. On podrezuje skorjo, on zbira sok. Tepejo ga s knuto, da bi skrbno izpodrezoval drevje, da bi hitreje tekal po plantaži, da ne bi dragocenega soka zlival na zemljo. To se ve, težko je ugovarjati tako pametnim običajem: kuliji niso Angleži. Toda pretepanje samo, to bi bilo vsekako premalo — tudi izobrazba je potrebna. Če kulija čez dan tepeš, zvečer pa izobrazuješ, bo dosti bolje delal. Zbral bo dosti mlečnega soka, nič ne bo skušal ubežati, počasi bo postal zaveden kuli.

»Reber-Institut« ima odgovoren posel: dvigniti produkcijo kavčuka. Stevensonov načrt je postal oporoka. Da se bo moči boriti z Amerikanci, je treba povišati produkcijo: »Reber-Institut« se spomni na belo platno in na zabavne filme: domačinom pokažemo, kaj je dobro in kaj je zlo!

Film je gotov. »Mednarodni Institut« navdušeno piše: »Mi delamo za naše mlajše brate.« Virgila razumejo samo ljudje z belo kožo in z belo dušo. Za rumene ljudi ni nič bližjega od kavčuka.

*

Delo po plantažah je težko. Kuli je utrujen: narezal je tristo drevces, zbral mlečni sok in ga odnesel v tovarno. Hrbet ga boli, v glavi mu šumi. Na slami leži in ne dremlje, pa tudi ne vzdihuje; najbrže mu stopa pred oči bližnja smrt. Odtod je le ena pot — v zemljo. Če kuli uteče, ga ujamejo. Če ne nareže drevja, ga pretepejo. Na kulijevem hrbtu so maroge. Bil je tudi v ječi. Samo nečesa še ni poizkusil: mrtvaškega hlada.

Paznik — »kangani« pokliče kulija. Noč. Ali bo treba iznova na delo? Nak, kangani goni kulije v skedenj. Tam je bilo platno in svetilka. Tako bomo mlajšim bratom kazali, kaj je dobro in kaj je hudo.

Avtor filma o kavčuku je globok in moder človek. Njemu ni nič, napraviti »Virgilovo življenje«. Toda mož je razumel, da kuliji niso Angleži. Stopil je prav doli v nižave njihove teme. Napravil je film, enostaven in moder kakor evangeljska zgodba. Pred dvema tisočletjima bi bil lahko apostol. Zdaj je sotrudnik »Reber-Instituta«.

Na platnu je kulijev dvojnik. Najbrže ima tudi on maroge na hrbtu, toda te maroge so sramežljivo skrite. Kuli slabo dela, drevje izpodrezuje tako, da zliva sok po tleh, ko pa konča, tedaj pijančuje in se pretepa. Kuli, tisti namreč, ki gleda, je precej začuden: odkod ima njegov dvojnik toliko denarja: ... Toda rodil se je na Vzhodu in zato je navajen verjeti sanjam. Hudobnega kulija posadijo v temnico. Kuli, tisti namreč, ki gleda, je sedel v temnici, toda njegov dvojnik je imel vsekako

večjo srečo. Znašel se je v ječi, v ječi, podobni raju. Kulija so v ječi topli. Tegale kulija nihče ne tepe, tolažijo ga in milujejo. Pravijo mu: nič ne maraj, saj boš kmalu zunaj! ... Kuli ne razume: kaj naj ne bi maral, saj je v ječi dosti boljše nego na plantažah. Nič mu ni treba od jutra do večera garati. V ječi ni kanganja in kulija nihče nikoli ne kaznuje. To je najbrže čudež! ...

Kuli je prišel iz ječe. Skesal se je in sklenil kreniti na pravo pot. Naglo, sila naglo reže drevje. Tako naglo, da se kar bliska pred očmi. Nu, je mar mogoče tako rezati? ... To ni kuli, to je bog! Zvečer kuli šteje denar: ves denar nese v hranilnico. Seveda je to bog, saj še je nič ne. Takoj bi ga lahko vzeli v nebesa. Toda namesto tega napravijo iz njega »kanganija«. Srečen je. Vljudno se klanja in dvesto kulijev v skednju vzdihuje. Zelo so utrujeni. V njihovem življenju ni bilo nobenega čudeža. Spravljajo se spat.

Kuli spi in ima čudovite sanje. Pod velikim drevesom stoji. Tega drevesa nihče ne podrezuje. To je navadno veliko drevo. Kuliju ni vroče in hrbet ga prav nič ne boli. Tiho vprašuje: »Kje sem?« Kangani šepetaje: »V ječi si.« In kuli od radosti umira.

Zjutraj kuli vstane. Drevje gre narezavat. Tristo dreves. Kanganijeva palica. Znoj in pot. Mlajši brat se ne spominja niti na čudne slike niti na nočne sanje. Na to se ne sme spominjati, ne sme, da ne prikljče smrti: ona že ve za svojo uro.

Skrinjice s celuloidom peljejo na sosedno plantažo.

2.

»Columbia-Picture« ni bog vedi kakšna firma: to ni »Paramount«. Vendar pa je »Columbia-Picture« lani izdelala več ko 30 filmov: drame, komedije, operetice. Podravnatelj »Columbie-Picture« mister Harry Kohn, ne obupuje. Treba si bo kaj izmisliti! »Wornerji« so obogateli z bedastim »koluidrom«, Lemmle pa z Remarqueom. To je stvar slučaja. Vojne so že vsi siti: v vsakem filmu so okopi. Gledalci ne verujejo več v filmsko smrt. Radi bi videli pravo pravcato smrt. Da bi preželo duha in hkratu ne žalilo nravnostnih čuvstev.

(Konec prihodnjič.)

Nekaj teoretičnih pripomb k obnovitvi socialistične stranke v Jugoslaviji

Iz proglasa v »Delavski politiki« z dne 30. decembra in poročila z dne 7. februarja o kongresu posnemamo: 1. da hoče biti nova skupina stranka delovnih mas; 2. da bo stala na stališču jugoslovenskega državnega in narodnega edinstva; 3. da hoče stranka s politično, kulturno, gospodarsko in socialno demokracijo omiliti krizo in privedi družbo k socializmu in da se imenuje marksistična.

V teh pripombah se bomo omejili na tretjo točko in ne bomo govorili o tem, kako so socialistične stranke l. 1919 v Nemčiji in Avstriji

uvedle epoho socializma, temveč o vsebini programa samega po sebi. Čeprav sta omenjeni proglas in poročilo določena v prvi vrsti za propagando in sta gotovo nedovršena in še nepopolna, vidimo v njih kopico temeljnih protislovij, ki nam dajo že zdaj pravico sklepati tudi na končni program in statut, istih protislovij z naukom Marxa in Engelsa, kakor smo jih videli v teoriji in praksi n. pr. nemške socialne demokracije. Ne oporekamo sicer, ko ta pravi, da marksizem ne pomeni držati se Marxove črke, temveč duha; toda če se kdo ne strinja z bistvenimi elementi marksizma, ali ima potem še pravico imenovati svojo teorijo in prakso marksistično? Oglejmo si tu nekatere bistvene točke.

Zahteva po »pravilni razdelitvi«¹ dobrin ni marksistična. Jasno je, da se more nekaj »razdeliti«¹ samo tedaj, če se skupno producira. Če si pa prisvojimo ono, kar so drugi producirali, to ni več razdelitev, temveč prilaščanje produkta tujega dela. Kapitalist si prilašča večvrednost, ki si jo le kapitalistični razred med seboj deli v obliki profita, trgovskega dobička, obresti in zemljiške rente. To si razložimo, ko po Marxu jemljemo delo za edini faktor vrednosti.

Temu nasprotno meščanska teorija postavlja tri faktorje: narodo, kapital in delo; v posesti kakršnega faktorja je človek, tak je njegov dohodek: renta, profit ali obresti, mezda. Ti dohodki se morajo med posestnike faktorjev pravično »razdeliti«. To bi pomenilo, da vsi posestniki faktorjev »sodelujejo«¹ pri produkcijskem procesu. Tej teoriji se socialna demokracija postopoma približuje; tako pravi njen nemški oficijelni teoretik: »Samo tisti, ki se produkcijskega procesa v ožjem smislu udeležuje, bodisi kot delavec (mezda, op. p.) bodisi kot posestnik produkcijskih sredstev (dobiček in obresti, op. p.) ali zemljišča (renta, op. p.) prejema prvotni dohodek.« (Braunthal: Die Wirtschaft der Gegenwart und ihre Gesetze; pod »širšim smislom«¹ misli gotovo agente, posrednike, učitelje, zdravnike itd.). Fašist Goebels se razlikuje od Braunthala le po tem, da namesto besede »posestnik«¹ uporablja besedo »dobavitelj«: »Doseženi dobiček pripada tistemu, ki ga je ustvaril. Ker sta oba, dobavitelji delovne sile in dobavitelji delovnih sredstev, ustvarjala gospodarski dobiček, sta oba dolžna, da ga med seboj razdelita.« »Razdelitev«¹ pomeni slovo od Marxove teorije vrednosti, in drugi oficijelni s. dem. ekonom, Nölting, pravi »Vprašanje po menjalni vrednosti blaga 'delovna sila' je torej nesmiselno. Obstaja le vprašanje po vrednosti delovnega učinka.« (»Einführung in die Theorie der Wirtschaft«, str. 129.) S tem smo prišli — k teoriji vrednosti dela, ki zakriva kapitalistično prilaščanje in na kateri »temeljijo... vse prevare kapitalističnega načina produkcije, vse njegove iluzije o svobodi, vse hvalisane čenče vulgarne ekonomije.« (Marx, »Kapital«, slovenska izdaja, s. 225.) Teorija razdelitve in vrednosti dela, kakor je to opisal O. Drenik v letošnjem koledarju Cankarjeve družbe, dalje v eni izmed števil »Svobode«¹ 1933 in kakor so to izčrpno in odlično razložili »Borci«¹ v svoji brošuri istega imena.

Iz teorije treh faktorjev ali razdelitve nujno izvira moderna socialno demokratska produktivna teorija delovne mezde: čim več se producira, tem več se da razdeliti. To se pravi, če hočemo višje mezde, ne moremo utrgati od dobička, temveč moramo več delati, treba je kapitalistično racionalizirati; skrajšanje delovnega časa pri isti mezdi je mogoče le pri povečanju produktivnosti dela. (Marxov »Kapital«¹ pa dokazuje in napoveduje katastrofalne posledice kapitalistične racionalizacije.)

Da pa bo povečani »socialni produkt«¹ pravično razdeljen, »je potrebna politična moč delavskega razreda«. Iz produktivne teorije mezde sledi »politična teorija mezde«¹ (Braunthal, Nölting in Hilferding), politična cena, politična vrednost. Politična teorija delovne mezde je v nasprotju z Marxovo teorijo delovne sile; po Marxovi je meja delovne mezde določena z višino vrednosti delovne sile, po »politični teoriji«¹ je pa mezda neomejena (ker je politična »moč«¹ delavskega

razreda v državi, ki jo izvaja v razsodiščih, v parlamentu, z določanjem minimalne mezde, dolžine delavnika itd., neomejena. Ta teorija politične mezde se zrcali na vsakem koraku proglasa v »Delavski politiki«, n. pr.: »da (delavci in nameščenci) s političnim bojem, potom povečanja svojega vpliva v državi, skušajo dobiti večjo zaščito in zavarovanje, pobijati bedo in se brigati za pravilno razdelitev gospodarskih dobrin.« (30. dec. 33, str. 1.)

Braunthal uči (cit. str. 56), da Marxova teorija ne more dati del. razredu dovolj energije za boj za višje mezde, ker omejuje višino. Toda Marx pravi: »... sama vrednost delovne sile ... je spremenljiva količina, tudi če so vrednosti drugega blaga enake... Mera izkoriščanja... se določa z neprestanim bojem med kapitalom in delom... kakor so velike moči bojujočih se strank« (Lohn, Preis und Profit, str. 63) in Engels v uvodu k isti knjigi: »Strokovne organizacije ne odpravijo meznega zakona, temveč ga šele dosežejo... Brez odpora strokovnih organizacij ne bi delavec dobil niti tistega, kar mu pripada po meznem zakonu« (t. j. svoje življenjske potreščine).

Razlika med Marxovimi in Braunthalovimi »močmi« je bistvena: Marx misli na moč delavskega razreda, nikakor pa ne na pozicije delavskega razreda v meščanskem državnem aparatu, kajti po Marxovi teoriji države more delavski razred imeti pozicije moči le v proletarski državi. Marx misli na strokovne organizacije, ki se v resnici iskreno borijo za proletariat, ne pa ki jih voditelji zlorablajo za agenture kapitala.

Braunthalov in Hilferdingov politični boj vodi do gospodarske demokracije, ki je že neka vrsta socializma. Koliko je bila nemška gospodarska demokracija vredna, je moral priznati sam Uratnik v »Del. politiki« z dne 20. jan., str. 1. V Nemčiji, kjer je vladala od 1918 do 1931, je bilo prisilno razsodišče le orodje kapitala za znižanje mezd. Zaščitna zakonodaja, socialno zavarovanje, zavarovanje za brezposelne, kolektivna tarifna pogodba, vse to so stvari, za katere se mora delovni razred nujno boriti. Da bi pa te stvari označili za gospodarsko demokracijo ali socializem, je pa povsem nemarksistično, ker kapitalizem še vedno obstoja (ker so produktijska sredstva last kapitalistov) in ima kapitalistični razred kljub vsej demokraciji — ki mu služi le za masko, dokler je potrebna — v svojih rokah državni aparat. Takega stanja pa Marx ne označuje z gospodarsko demokracijo, temveč z meznim suženjstvom. Zakaj? Zato, pravi, ker ima delavec pravico do življenja ne zato, ker je človek, temveč samo zato in toliko časa, dokler in če dela za buržuazijo: »... mezdni delavec ima dovoljenje, da dela za svoje lastno življenje, t. j. da živi, samo tedaj, če določen čas dela zastoj za kapitalista, ... Sistem meznega dela je sistem suženjstva, in sicer takega suženjstva, ki je vedno toliko težje, kolikor bolj se razvijajo družbene produktivne sile dela, pa če potem prejema delavec višjo plačo kakor poprej ali manjšo.« (Marx-Engels, Programmkritiken, str. 33 i. d.) Samo po obliki se razlikuje od starega sužnja. In če ima tarifno kolektivno pogodbo, se stvar bistveno ne spremeni, ker ni nehal producirati večvrednosti, le nastopa kot član vsega razreda, ojača se razredna zavest — seveda, če se tarifna pogodba izvaja v interesu delavskega razreda, ne pa kakor v Nemčiji v interesu finančnega kapitala in kapitalistične racionalizacije, ki so jo reformisti na vse kriplje podpirali, učeč povsem nasprotno Marxu, da so razmere danes (1919—1927) popolnoma druge, da je prišla gospodarska demokracija, organizirani kapitalizem, da Marxova teorija o obubošanju (glej »Kapital«, str. 176—178) ne velja več, da kriz sploh ne bo več itd. Prevrnili so na glavo teorijo akumulacije, teorijo vrednosti in večvrednosti, razredni boj, dialektični materializem (glej P. Lem, »Zgodovinski pregled revizionizma«, Književnost I, št. 3). Lahko po pravici rečemo, da so ime »Marx« ohranili samo radi reklame: iz istega razloga kakor Hitler ime »socializem«, kakor se razne malomeščanske in polprole-

tarske grupe nazivajo »krščanske socialiste« in »narodne socialiste«. O končnem cilju ni bilo govora (t. j. o socializmu, kolikor niso že kar plavali v njem), temveč le o konkretnih vsakdanjih strokovnih problemih in o visokih mezdah (ADGB je izdal v milijonih brošuro »Warum arm sein« Tarnowa, kjer ta proglašča Forda za največjega revolucionarja v zgodovini in literaturi ter postavlja tzv. teorijo visokih mezd, gl. o tem: VI. Kostanjevec, »Premajhen konzum kot vzrok gospodarskih zastojev«, »Knjiž.« I. 6). Teorija visokih mezd je bila potrebna, da so delavce pridobili za kapitalistično racionalizacijo v Nemčiji v letih 1924—26. Ko je kljub temu ostala oziroma se še povečala brezposelnost in so ostale nizke mezde, ko je nastopila sodobna kriza, se je SPD spet tesneje vrnila k dozdevnemu Marxu, proglasila krizo za čisto navadno kapitalistično ciklično krizo in postavila teorijo nizkih mezd (»šparati« je treba, da se počivi gospodarsko delovanje), se postavila za prostovoljno znižavanje mezd, proti štrajkom, proti boju za dnevne zahteve, ki je v tem času najbolj potreben.* Kje je tu strokovna organizacija kot faktor moči — da že ne govorimo o politični vrednosti in ceni — in kjer je razredni boj in kjer je marksizem? —

Uratnik je nedolžno postavil v »Del. politiki« z dne 20. januarja vprašanje, da so fašisti večino svojih parol prevzeli socialistom. Popolnoma pravilno: »razdelitev dobrin« — »produktivna teorija mezde« — »politična mezda« (sporazumno urejanje mezd s kapitalistično državo, pri čemer je izid za kapital vedno le ugoden in le za reklamo s včasih kaj popusti) — teorija nizkih mezd — vsa ta temeljna načela so popolnoma ista pri fašistih, nacionalnih socialistih kakor pri socialnih demokratih in nimajo prav nič skupnega — z marksizmom. In vsa ta načela lahko istotako zasledujemo pri slovenskih socialnih demokratih kakor pri nemških. In ob zaključku naj omenimo, da je internacionalna socialna demokracija popolnoma zavrgla Marxovo teorijo o državi in sprejela popolnoma meščansko, idealistično razlago kot o skupnosti vsega naroda, o najvišjem izrazu narodnega duha itd. V omenjenem proglasu ne moremo tega vidno pokazati, veje pa to iz vsake vrste. Zato se je pa jasneje izrazil Uratnik v »Del. politiki« z dne 27. jan.: »Seveda pa je treba zato iz temelja spremeniti ono predstavo o državi, ki vidi v nesocialistični državi le »eksekutivo kapitalističnih podjetnikov«. To »predstavo«, ki je bistvo Marxovega in Engelsovega nauka o državi in razrednem boju, imenuje Uratnik »pseudomarksizem« ter piše: »Marx govori v svojem »Kapitalu« o izolirani kapitalistični družbi in poudarja ponovno, da raziskuje zakone take družbe, da se pa pri tem zaveda, da žive v praksi fevdalni, kapitalistični, — danes bi lahko dostavili, socialistični elementi, drug poleg drugega. Zato ni potrebno, da bi morala biti nesocialistična država pod vsakim pogojem »eksekutiva kapitalističnih sil«. Izpit za jezuita je odlično položen. V predgovoru k slovenski izdaji »Kapitala«, kjer je na str. VII. podobno napisano, čitamo nekoliko dalje: »vsa ostala, pravna kar omenjena vprašanja (torej tudi teorijo o državi)... o vsem tem je (Marx) izčrпно razpravljal na drugih mestih«. In ta druga mesta so: uvod k »Zur Kritik der politischen Ökonomie«, ki ga Plebanov citira v IX. pogl. »Osnovnih problemov«, »Gradianski rat u Francuskoj«, »Klasne borbe u Francuskoj«, »Manifest« ter Engels: »Anti-Dühring«, str. 220-227, da omenjam pri nas prevedeno literaturo. Tam bi Uratnik lahko videl, v koliki gorostasni kontradikciji stoji z marksizmom, ko predpostavlja, da v razredni družbi vsi novi in stari razredi enako vladajo (ali morejo enako vladati), ne pa da samo obstojajo drug poleg drugega, kakor je Marx mislil, govoreč o preostankih: omeniti je pa treba, da preostanki z razvojem vladajoče forme vedno bolj izginjajo (fevdalec, kmet, obrtnik). Marksistična dialektika uči, da se v naročju

* »Vorwärts« je nekje odkrito zapisal, da je danes (k. 1930) boj za višje mezde nevaren (torej ne neuspešen).

obstoječe družbe stvari le materialna podlaga nove družbe, ne pa nova družba, in dotična materialna podlaga so produktivne sile. Danes je nova materialna podlaga podružbljenje delovnega procesa. Marx piše: »Na določeni stopnji razvoja pridejo materialne produktivne sile družbe v protislovje z obstoječimi produkcijskimi odnosi, ali — da uporabljamo samo juridičen izraz za to — z lastninskimi odnosi, v katerih so se gibale doslej. Produkcijski odnosi so poprej razvijali produkcijske sile, zdaj se pa obrnejo v njihove spono. Nastopi potem epoha socialne revolucije.« (Uvod k »Zur Kritik...«). Med socialističnimi in kapitalističnimi produkcijskimi odnosi je pa ostra meja in nasprotje; Engels jasno pravi, da ne more biti niti govora o socializmu, če niso vsa produkcijska sredstva v lasti proletarske države: »Pojavil pa se je v zadnjem času, odkar se je Bismarck spravil na podržavljanje, nekak krivi socializem, ki se je tu in tam izrodil celo v službo blaginji: ta socializem proglašča vsako podržavljanje, celo Bismarckovo, brez nadaljnega za socialistično. Seveda, če bi bilo podržavljenje tobaka socialistično, tedaj bi prištevali Napoleona in Metternicha k ustanoviteljem socializma. Če je belgijska država iz čisto vsakdanjih, političnih in finančnih razlogov sama zgradila svoje najvažnejše železnice, če je Bismarck podržavil brez vsake ekonomske nujnosti proge na Pruskem, enostavno za to, da bi jih v slučaju vojne lahko boljše uredil in izkoristil, da bi železniške uradnike vzgojil za backe, ki bodo glasovali za vlado in še posebno zato, da bi si priskrbel nov vir dohodkov, ki bi bil neodvisen od sklepov parlamenta — tedaj to ni bilo nikako socialistično postopanje, niti neposredno niti posredno, niti hote niti nehote. Sicer bi bila tudi kraljeva pomorska trgovina, kraljevska manufaktura porcelana in celo kompanijski krojač pri vojakih socialistične ustanove.« (»Anti-Dühring«, str. 221-222 op.) Slično je ponovil Kautsky, dokler je bil še marksist, proti Davidu leta 1899: »Odkar je David v skupnih tarifah odkril kos socializma, moramo biti pripravljani na to, da bodo marsikateri od naših sodrugov našli povsod v današnji družbi socializem, v vsakem kanalu za nesnago in v vsakem javnem stranišču. Če bo ta vsekakor zelo varna in komodna metoda spreminjanja kapitalistične družbe v socialistično postala popularna, bi bil čas, da bi se socialni demokrati za razliko od take vrste socialistov snet začeli imenovati komuniste, kakor sta to svojčas storila pisatelja 'Manifesta' (Marx in Engels). (»Neue Zeit« XVIII, str. 296.) Danes bi lahko po tej logiki nazivali Mussolinija in Hitlerja za socialista. Če se ne oziramo na njuno brutalnost, se njihov socializem po vsebini res ne razlikuje od njunih predhodnikov »socialistov«, kajti niti eno niti drugo ni bilo niti socializem niti kos socializma in slavno postopno »vračanje« v socializem je ostalo tam, kjer je bilo od vsega začetka.

Te teoretične pripombe naj zaključimo z dvema demagoškima izpodbijanjem, ki so se dogodile na beograjskem kongresu. Voditelj Topalovič je pohvalil in proglasil za svojega človeka, za vzor socialističnega borca — ne Wellsa in Hilferdinga, Severinga, Grzezinskega, ki so zapustili »socialistično državo« na povelje enega pruskega lajtnanta z dvema stražnikoma, temveč — Dimitrova, ki je član predsedstva 3. internacionale, kateri smatra 2. internacionalo, h kateri spada tudi Topalovič, za enakega škodljivca delovnega ljudstva, kakor je fašizem! In pri zaključku kongresa so peli internacionalo pod velikim napisom »Proletarci vseh dežel, združite se!« in pod Marxovo sliko, kar je vsekakor nekako smešno po tem, ko so zastopniki druge internacionale v Nemčiji pred enim letom v Potsdamski cerkvi skupaj s Hitlerjevci peli »Deutschland über alles« z notranjim prepričanjem, kakor je dejal Wells.

V. K.

Nedolžna stvar

Z nekim znanecem sva se bila dogovorila, da bova večerjala v eni izmed berlinskih restavracij. Z znanecem, ki se zadnje čase ni ravno odlikoval s kako posebno hrabrostjo. Komaj sva sedla za mizo, že se je plašno ozrl k sosedni mizi in mi šepnil: »Bodite oprezni. Govorite samo o nedolžnih stvareh. Nikoli ne več...«

»Jasno,« sem ga pomirila in se že stotič vprašala, kako je mogoče, da tako velik, plečat, plavalas in plavook možakar more biti tako strašno boječ. Naj bo, s svojo neopreznostjo mu nočem pokvariti apetita in bom zategadelj govorila samo o nedolžnih stvareh.

To se ve, komaj sem to sklenila, že so mi padle v glavo take stvari, ki niso bile niti najmanj nedolžne. Požirala sem besede in tuhtala, o čem bi se prav za prav lahko menila. Tedaj se domislil in pričnem govoriti o vremenu:

»Strašno, ta večni dež,« sem izjavila, »človek še poletja ne more prav užiti.«

»Za božjo voljo,« dihne moj znanec z obupnim glasom, »ne govorite vendar o dežju. Lahko bi kdo mislil, da letos pada več dežja kakor drugače. Lahko bi kdo mislil, da s tem namigujemo na eventuelno slabo letino in vladine gospodarske ukrepe.«

Z vremenom po tem takem ni nič. Ali je še kaka nedolžnejša stvar? Natakark stopi k najini mizi. Naročiva večerjo in jaz pravim:

»Prosim čašo plzenskega.«

Moj znanec me prekine: »Kako ste raztreseni. Saj ste vendar hoteli naročiti čašo renskega vina. Prosim dve čaši renskega,« nadaljuje s povzdignjenim glasom.

Ko je natakark odšel, ga srdito vprašam: »Zakaj naj pijem rensko vino? Po njem me zmerom glava boli.«

»Toda plzensko,« je ternal poleg mene šepetajoč glas, »je tuje pivo. Lahko bi to kdo smatral za sovražen akt nasproti naši domovini.«

»Moj domači zdravnik mi je dejal, da se moram zrediti in da moram zato piti pivo.«

Moj znanec se z boječim pogledom ozre k sosedni mizi in šepne: »Ne govorite o zdravnikih. Lahko bi kdo mislil, da kritizirate arijevske paragrafe. In tudi o advokatih rajši molčite,« doda še tiše.

»Kdaj greste na počitnice?« vprašam po kratkem odmoru.

Moj znanec nalahno zastoka: »Nikoli več ne bom z vami jedel. Saj sem vas prosil... Ali ne morete govoriti o nedolžnejših stvareh?«

»Toda počitnice...«

»Zdaj to besedo že drugič izgovarjate. Lahko bi kdo mislil, da ugovarjam vladni naredbi, po kateri moramo uradniki preživeti svoje počitnice na deželi.«

Začela sem jesti. Ni mi prijalo. Od dolgega časa so mi oči zaokrožile po dvorani in se ustavile na dražestni mladi dami, ki je sama sedla v nekem kotu.

»Poglejte tistole lepo ženo tam na levi,« sem dejala, vesela, da sem končno vendarle našla povsem nedolžno stvar. Toda zmotila sem se. Moj znanec se bežno ozre proti tistemu kotu in s tako močjo zapre oči, da je bilo malone moči slišati, kako so trepalnice udarile druga ob drugo. »Ali bi me radi uničili?« je jadikoval. »Naiprej ste dejali »na levi«, potem pa ste me opozorili na črnooko ženo, ki poleg tega še kadi. Saj veste, da nemška žena ne kadi. Pomislite, če bi zdajle začudeno gledal to žensko, bi si lahko kdo mislil, da obožujem tujo žensko, ki kadi, da sem torej ali izdajalec ali pa nisem čist Arijec.«

Potrpljenje me je minilo. »Vi ste idiot in lažnivec,« sem togotno dejala. Saj prav dobro vem, da so vam črne ženske všeč.«

Moj znanec je postal tako bled, da sem mislila, da bo padel v ome-

dlevico. »Idiot, lažnivec,« je ponovil z umirajočim glasom. »Saj sem vas prosil... Če kdo to sliši, bo mislil, da govoriva o našem kancelarju.* Brez vsakih političnih namigavanj, prosim.«

Začela sem jesti. Videti je, da v tej državi res ni nobene nedolžne stvari več. Dobro, molčala bom. In sem molčala, pet minut, deset minut. Moj znanec se je pričel nemirno vrteti po svojem stolu.

»Zakaj molčite?« končno vpraša. »To vzbuja pozornost. Lahko bi kdo mislil, da se v današnji Nemčiji ne počutimo ravno dobro. Lahko bi kdo mislil, da ste nadležna inozemka, Avstrijka, da kujete zarotniške načrte in da jaz...«

Sredi stavka je umolknil. Po kratkem odmoru je iznova šepnil: »Saj sem vas prosil... Govorite vendar kaj, toda samo o nedolžnih stvareh.«

Zdaj mi je bilo že zadosti. Vstala sem. »Jaz grem,« pravim, »pokvarili ste mi vso večerjo. Nič me ni volja plačati. To prepuščam vam.«

Za sabo sem slišala jadikujoč glas:

»Plačam. Lahko bi kdo mislil, da sem proti plačilnemu moratoriju.«

Toda jaz sem bila že pri vratih in sekundo kasneje sem stala na ulici.

Moj hrabri znanec me ni nikoli več nagovarjal, naj grem ž njim jest.

Hermynia zur Mühlen

* t. j. Hitlerju. Op. prev.

Slovenski pisatelj Fr. Bevk — aretiran in konfiniran. Italijanska fašistična oblast je pred tedni aretirala slovenskega pisatelja Bevka in ga kmalu nato obsodila na triletno konfinacijo. Ze lani mu je za-
brani la pose t kongresa Pen-klubov v Dubrovniku. Tam so slovenski delegati sicer intervenirali zanj, ofi cialni zastopnik Italije g. Marinetti je nekaj obljubil, toda zgodilo se ni nič v prid Bevku, temveč ravno narobe: zdaj so mu vzeli še svobodo. Najodločneje protestiramo proti takemu ravnanju s slovenskim pisateljem, od naših merodajnih faktorjev pa pričakujemo, da ga bodo rešili. Čudno se nam zdi, zakaj ni Pen-klub, Ljubljana, priredil kakšne širše javne akcije za Bevkovo rešitev. Časopisne notice so premalo, vsako kabinetno intervencijo pa je treba podpreti od zunaj. Vsekakor upamo, da bodo ofi cialni zastopniki slovenskih pisateljev v Pen-klubu in povsod drugod ukrenili vse korake in ne mirovali prej, dokler ne bo Bevk na svobodi. Od slovenske javnosti pa bi pričakovali malo več zanimanja za Bevkovo usodo, kakor je bilo to do zdaj!

Iz uredništva: Ker je bila redakcija že sklenjena, zato o dogodkih v Avstriji v tej številki nismo mogli več razpravljati. To bomo storili v naslednji. Iz tehničnih razlogov je izostalo nadaljevanje kritike Prepeluhove »Agrarne reforme«. Nadaljevanje in konec sledi v 4. šte v. Poleg tega pa nam je radi pomanjkanja prostora še ostalo več drugega gradiva, predvsem poročilo o brošuri »Borci«, v kateri slovenska katoliška mladina obračunava s svojimi cerkvenimi kot političnimi »autoritetami«. Brošura zasluži vse priznanje in hvalo! Javnost jo je sicer zamolčala — namenoma —, toda izvršila bo svojo nalogo kljub temu! Za danes jo najtopleje priporočamo! (Vsebinska: Izjava. Mladina v borbi. Quadragesimo anno. Fašizem—imperijalizem. 132 strani. Tiskarna »Slovenija«, Ljubljana.)

Vestnik „Enakosti“ iz Jesenic

Delavsko kulturno društvo »Enakost« (Jesenice) se mora kakor vsako novoustanovljeno društvo boriti s precejšnjimi težkočami. Starejši izkušeni sodrugi so dobri svetovalci mlajšim članom, od katerih so se nekateri z veliko vnamo lotili težkega dela. Pogrešamo le pokojnega s. Antona Thalerja. O ustanovitvi društva smo obvestili vse aktivne podružnice »Svobode«. Izrazili smo željo, da hočemo obdržati vse stare vezi z razredno zavednim proletariatom Slovenije. Zal nam do danes še večina podružnic ni odgovorila. Ali so dobile kakšen ukaz z višjega mesta?... Svoje stališče smo jim pojasnili, naša stremjenja so ista, kakor so bila, ko smo bili še člani »Svobode«. Dobro se zavedamo, kako važno je delo na kulturnem polju, kako važna je izobrazba zlasti za delavca, ki se hoče boriti. Razredna zavednost pa mora biti oborožena z znanjem in poznavanjem znanstvenega socializma. S samimi puhlimi frazami se proti meščanskim časnikom in govornikom ne moremo braniti. Treba je temeljitega znanja. Društvo je oživelo vse odseke (pevskega, šahovskega, lahko in težko atletskega, fotoamaterskega, športnega in dramskega). Nasprotniki se sicer trudijo, da bi na razne načine ovirali društveno delo, toda posebnih uspehov ne bodo dosegli, dokler bo jeseniško delavstvo stalo trdno v obran svoje kulturne organizacije. Diskusijski večeri, na katerih smo debatirali o vprašanih dialektičnega materializma (po knjigi »Uvod v dialektični materializem«, ki jo je izdala Nova knjiga, Ljubljana) bodo prav gotovo privabili vedno več članov. Zdaj smo že začeli s študijem slov. prevoda Marxovega »Kapitala«. Zaenkrat moramo žal še ugotoviti, da je poset teh večerov še vedno slab. Ali res nekateri ne poznajo drugega, kakor samo plesne prireditve in šport? Na Silvestrovo smo uprizorili Lipahovo komedijo »Glavni dobitek«. Repriza je bila 7. januarja slabo zasledena. 4. februarja smo gostovali z njo na Javorniku, kjer je bil radi slabe reklame obisk zelo slab. Materialna stran društva še vedno ne stoji na trdnih nogah, ker kakšnih posebnih podpor od drugod ne dobivamo, ampak smo navezani samo na članske prispevke. Imetje razpuščene podružnice se je porazgubilo. Nekaj je prevzela jeseniška gospodarska zadruga, nekaj »Svoboda Javornik«. Nad 1000 knjig veliko knjižnico je prevzela podružnica SMRJ., kjer pa ni več javnosti dostopna. Zato smo sklenili, da si organiziramo svojo knjižnico, kakor hitro nam bodo finance to dopuščale.

Dne 4. marca ob 9. uri dopoldne bo imelo društvo svoj redni občni zbor v Delavskem domu na Savi (v srednji dvorani). Kdor ne bo imel vsaj za december plačane članarine, nima volilne pravice niti ne more biti izvoljen. Dnevni red bo: 1. Poročilo predsednika, tajnika, blagajnika. 2. Poročilo nadzorstva. 3. Sklepi upravnega odbora, ki čakajo na odobritve občnega zbora. 4. Eventuelna sprememba društvenih poročil. 5. Poročilo predsednikov odsekov. 6. Volitev novega odbora. 7. Razno. Upravni odbor upa, da bo šlo članstvo po občnem zboru s podvojeno energijo na delo za »Enakost« in za razvoj marksizma med jeseniškim delavstvom.

Športno poročilo. Del. kult. društvo »Enakost« ima tudi svoj športni odsek, ki se sestoji iz nogometnega, smučarskega, lahko-težko atletskega pododseka. Športni odsek je najmočnejši odsek društva. Svoj krst je imel dne 17. septembra, ko je nogometni odsek ob priliki prve tekme otvoril tudi svoj športni prostor pod Možakljo. Dopoldne istega dne so se vršile lahkoatletske tekme, katerih so se udeležili kot gostje ASK Gorenja in SK Hrušica. Pri teku na 100 m je zmagal Natlačen, član ASK Gorenja, pri teku na 200 m: 1. Natlačen ASK Gorenj. — 2. Ogrinc SKD »Enakost«. Tek 300 m je pokazal, da imamo v svojih vrstah tudi dobro moč v osebi s. Korena V. (ki je tako tragično umrl pred kratkim. 1. Jamar ASKN; 2. Koren SKDE. Nato se je vršila še

štafeta 4×100 m, kjer so se plasirali: 1. SK Hrušica; 2. SK Enakost II in 3. ASK Gorenjc. Po končanih tekmah je izročil s. Gregorčič zmogovalcu pri štafeti, SK Hrušici, lepo spominsko zastavico. Še istega dne dopoldne se je vršila prva nogometna tekma med rezervo SKD Enakost: SK Hrušica 1:4. Popoldne se je vršila šaljiva tekma in nato glavna tekma dneva med SKD Enakost:SK Grafika iz Ljubljane 5:7. Igra našega odseka je številni publiki ugajala. Da pa so bili naši enakovredni rutiniranemu nasprotniku, kaže že rezultat. Dne 1. oktobra smo imeli v gosteh ljubljanski Jadran, ki je zaslužen poražen s 3:0 moral oditi v Ljubljano. Ravno tako je revanžna tekma s SK Jadranom dne 8. okt. prinesla zopet poraz simpatičnim Trnovčanom s 6:4. Nato je sledil odmor, ki smo ga dobro izrabili s treningom pod vodstvom s. Otona Potočnika in se slednjič zopet pokazali kot belo-rdeči v prvem derbyju 22. oktobra proti tukajšnjemu ASK Gorenjcu, katerega smo v zelo nadmočni igri porazili s 1:6 (0:4). S to tekmo smo tudi zaključili sezono. Če sedaj pogledamo nazaj svoje rezultate, smo lahko ponosni na sebe in z mirno vestjo lahko čakamo pomladi, ko se bomo pomerili v prvenstvenih tekmah še z drugimi gorenjskimi nogometaši. Moštvo našega nogometnega odseka sestavljajo sami delavci. Po večini so to stari igralci prejšnje »Svobode« kot: Gregorčič, Kuraš, Justin, Pančur, Koren V., Manfredo, Uranič, Ogrinc, vendar pa tudi mlajši ne zaostajajo za njimi kot: Knific Pepi, Knific M., Vister, Dolžan, Ažman in Vergles. Od teh je največ odvisno, kako bodo zastopali svoje društvo, kajti oni so naša mladina. Za v bodoče smo si naredili nalogo, da kot delavski sportniki ustanovimo tudi svojo delavsko sportno zvezo in je v ta namen že sklep društva, da to stvar v kratkem uredi in povabi k sodelovanju vse ostale delavske športne kljube. Sedaj v zimski sezoni prav tako nismo počivali. Imeli smo že svojo prvo klubsko trening-tekmo v smuku v Črnem vrhu, kjer je dosegel najboljši čas s. Vovk I., nato slede s. Debeve-Klinar, Dreža in Knific P. Tekmovalo je 13 klubovih članov. Organizacija je bila slaba; vzrok je bilo vreme in brezbriznost nekaterih funkcionarjev. Po I. rednem obhodu zboru sportnega odseka vodijo odsek: predsednik s. Bukovnik, podpredsednik s. Jelen, tajnik s. Ažman, blagajnik s. Klemenc, njegov namestnik s. Vister, načelnik s. Potočnik, upravnik igrišča s. Kuraš in kontrola s. Benedečič.

Naročajte in čitajte KNJIŽEVNOST

TISKARNA „SLOVENIJA“ D. Z.
O. Z.

LJUBLJANA
WOLFOVA UL. ŠT. 1

Izvršuje vsa v tiskarsko stroko
spadajoča dela po zmernih cenah. — Časopisi, knjige, revije,
brošure, vabila, letaki, plakati itd.

TELEFON 27-55

Zaloga beležnih koledarjev.